Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадуьлл 1923 шера дена ● ШИНАРА, 14 АВГУСТ, 1979 ШУ. ● № 97 (6072). ● Мах 2 кепиг.

Завода низ алсамбаларга бода никъ

Йолаш йолча предприятешта реконструкци ярок из технически кердаяккхарои торо лургья сихха, шийга дIадодар кIезигагIа долаш производство дегIайоалле, цуп эффективности продукци дикали лаккъе. Из тешавеш хьалхьоих йалха тIа зеденна-раша.

А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехидаьтта чаккхдоахача заводе хьал а ю болх бе йоланлийтар дукха керла объекташ, иштта болх беш я кьаьнара производствашн установкаши. Завод массаза а технически дегIауххаш, проектни ниэалаш толамца караерзаеш хиний.

Заводе цхьаккха а къаьна установна иц овсарле лакха хургйолаш эргинкхиаза. Эггара тIехьа (1978 ш.) № 16 йолча установкана реконструкци яро лоархIам болаш дукхагIа доаккхийт халкъа боахама хилаиза даргдоаца машни даьтта. Из даьтта доахараш дукхагIдолча даькъе 1939-ча шера дена болх беш йола производствени иназлаш ю.

Вакъда, цу тIехьа чаккхдалац технологически процессаш вргайовхаш тоьелга. хIаиа «Грозгипронефтехим» институто вIаштIехьдовинкхаш да № 17 йолча установкана реконструкци елга. Цу гIулакхо торо лургья къаеиначa импортничарна меттел лакха овсарле йолча Дай-мехка оборудованех пайда эцеи реконструкци чаккхьелча йоккхаш йола продукци лоархIам боллаш дукхагIа хилийтен.

Вай мехка парафии доаккхирех керттера цхьа предприяти хиларех тарра доккхийн бехктоккхамеи деккараш тIалатт тха завода. Промышленноста эггара тайп-тайпара долча доакъошка шерра пайда ийбу парафинах.

1978-ча шера заводе парафин арахецача низалашта тIаккхийтар машиндаьттеи парафиния мехкдаьтта продуктех хьалъестадеш йолча комбинированни установна шоллагIа блок. Из юкъейоалаяро заводе арахецача продукцех кхоалагIа дакъа тIаккхетийтад.

Каст-каста нийслу уж хьалъеча, болх бе йолайолийтача, царех пайда эцача хана тIехьагIа установкашта реконструкци яра лард а хинна дIаотта керда предложенеш хьакхоллаш. Тха генеральни подрядчико «Грозгипронефтехимо» балхий цхьа дакъа вIаштIехьдаьккхар уж хьалъеча а болх бе йолайолийтача а хана. ХIаьта цхьа дакъа реконструкце проекта тIа кхоачашдергда.

Тха заводо арахецаш дола лакха напряжени йолча кабеля лаьрхIа чIоагIа лоархIам болаш дола кабельни даьтта ца хьоахадича даргдац. Мехка чIоагIа эшаш да из, бакъда, городера Ярославлера хьаккхьийташ йола бийдал тоьаш хилац. Тха завода дукхача хана дена кIезига-дукха пайда ийбора моттигерча бийдалах. хIаьта хIана ерригнех цунах пайда эца хьокар тхо. Опыто хьахьокхар моттигерча бийдалах доаккхаш дола кабельни даьтта дикагIа хилар. Цу дешa цхьа оагIув яьшхача сиина хеталу, бакъда хаттар отт хьалхашка, из даьтта арахецилга миштa алсамдоаккхаргда? Цу даькъе установкана реконструкци а ян дикагIа йола оборудовани оттаеза. Реконструкци яра проект кхоачашъяь яьпнай, хIаьта хIане, продукци арахецилга юкъагIа а ца доаккхаш реконструкцех ше я установкана.

Установкашта реконструкци яра лоархIамегIа дола хIама да болх беш йола производствашн кердачи, дикагIча оборудованица IалашъелгIа. Цу оборудованех я холодильникашта меттел уттаеш йола фо шел деш йола аппараташ. Цхьан шеран ах шеран заводе объединенеи Министерстваи новкъосталца цу тайпара 9 аппарат дIаоттаяьй, хIаьта шу чаккхдалале кхы 8 дIаоттае а лерхI.

Карарча шера ялх бетта заводи коллективо балха юкъейоалаяьй 360 эзар сом кхоадайта 65 рационализаторски предложени. Заводе дикагIбола рационализатораш ба № 11 йолча цеха слесарь Н. Л. Низовский, № 5 йолча цеха электромонтер Л. А. Шургулая, цу цеха начальника заместитель Н. И. Нечаев, иштта вкъмбараш.

Йолаш йолча предприятешта реконструкци ечара дикка юмцача хана хьоаоагIоваш долча хаттарех цхьацца йола проблемаш. Йолаш йолча предприятешта реконструкци ярен уж технически оргаталреи ханаш тIехьатеттилга дувзадениа да уж балхаш дукхагIдолча даькъе предприятейи объединенейи шоай десаш хиларца, шоай кIезига мара доацача ремонтни гIишлошъярен доакъошца.

С. ХАДЖИЕВ,
А. Шерипова цIерагIча Грозненски меткдаьтта чаккхдоахача завода директор.

ГIИШЛОШЪЕР — СИЙ ДОЛА ЦIИ

Нохч - ГIалгIай гIишлон управленешна чуйовгIача №10 йолча специализированни гIишлон - монтажни управленеи бригадашьара ва монтажниккий бригадир Прохоров Дмитрий Степанович. ДIайхача дешаща дувц цох лакъца шоллагIча участка начальника Беков Ахьмади Мухьмаде:

— Бригадир Прохоров къахьегама коллектива тIехдика организатор а хьехамча а ва цхьан дешаца аьлча, хIамах сакхеташи дог лазеши вола къахьегамхо ва из.

1958-ча шера дена гIишлон балхаш деш ва Дмитрий Степанович. Цо болх беш йола бригада массаза а наха чубоха цIенош хьалде дезаш хулар. Цулухьа цу хана дена «цIеноши хьалдер» яха сий дола цIи дIанхар цунах.

Сага шиé балхах салоIам хул цунах хьахулачох ваьха дог гIоодалаш хилча, хIаьта Дмитрий Степановича ше болх беча шерашка дукхаза а сиаи ше а шиé новкъосташа а хьалдаьча. мел ашачунца Iалашдьяца цIеношка юххьаица баха чуболхоча ваьха гIозьльхка йовхамаш.

Наха эшшача накъавоалаш хилар цуп самала керттера цхьа дакъа да. Цулухьа вахя хургвар из хьалхарчарца мокх агаро хатараш даьча Ташкента гIо де. Цига хIара денна цаI-ахн шиъя нормаш кхоачаш а еш хьинаре къахьийтар цо. Цулухьа цунга Ташкент юхаметтаоттаярах медаль а елар.

1969-ча шера Грозне йоккхача панелех цIенош хьалдеяга вIаштIехьдоаккхаш долча хана Дмитрий Степанович из метод нараерзаеча хьалхарчарца хилар. монтажникий бригада кулгалхо а хилар цох. Шу доаллаше а цхьанхьа совгIат делар цунна вежарашка йола Дагестан мохк агарах хиикача хатарах юхаметтаоттаярах.

ХIана Прохорова бригаде 48 сар ва. шоашта юкъе дукха комсомольцаши вагирхойи а болаш. Къахьегам тIа дакъача толамех бригадана снвай «ВЛКСМ 60 шу дизара цIерагIа комсомольско - кагирхой коллектив» яха цIи.

1974-ча шера дена вор-хIазза, нIссазза. шийттазза вIаштIардаь цIенош хьалдеча къахьегаш я из бригада. Цига беча балха тIа цар пайда ийбу социалистически яхьа кердача формаех. къахьегама хьалхалаттача методех.

ИттлагIча пятилетка хьалдеххара ю. Шоай тамагIа а делаш продукци кийчъеш кнс болхло вa укхаза. Цаьрех ба токераш станочникаш ... ХIара моnтажникаш пятилетка дикъ шера план кхоачашъь бала боахк Монтажникаш а бригадир а творчески дукха къахьегаш ба. Цар массехк маьхера предложени йоалаяьй къахьегам вIаштIехьбаккхаран механизмех гIишлон материалех кхоа беш пайда ийбаран тIа-сраяьь. Йоккхача панелех конструкцеш вIашагIъеккаче цар юкъадоаладеьчо. къахьегама овсарле лакхъяра чотах 12750 сом ахча кхоадайтад. Цига балхаш къахьегама процессий карташка я яьежаш ду. Из метод балха юкъейоаларо болх беча моттигашкара къахьегам дикагIа вIаштIехьбалийтаб. гIишлон - монтажни балхий декал айьй.

Бригада членаш цахаддаш шоай квалификаци лакъеш ба. Совлия пхьейтта саго шоай разрядаш лактийр.

Дика дел бригаде хьехамчай болх, цига хIара кхоачагIвар хьехамча ва. Йоккха опыт йолчо монтажникаша гIо ду керда балха оснавчи шийн товзал сихегIа караерзае.

Бригадера тIкъьи кхойтта сар коммунистически къахьегама ударник ва. Укхазе цIенхаштта лелаю къахьегама ахерамлен техникев лоьраро бокъонаш.

ИттлагIча пятилетка дикълагIча шера план хамал хьалза кхоачашъяра тIехьа йоарьяльча социалистически яхье дакъа а лоацаш, Прохорова бригадас цхьа цаина дукхаза а СМУ-10 дикагIча коллективех цаI лаьрхIа «Социалистически яхье котвалымачоа» яха карара карател цIе яьнийа яьхай.

ГIишлонхочун Декна сийна дIаболаяьча ваьте дика толамаш даьхад монтажникаша И. Поровзена, В. Косолапова, электросварщика З. Турашева, плотникаша Г. Ужахова, И. Бобруссво. Уж берригаш а массехказ Сийлен грамоташ къахьегам тIа белгал баларах аьалаш хиларца белгалбаьха ба.

ХIаьта иштта дукха совгIаташ тийнад Дмитрий Степановича шийна а.

ХIана Прохорова бригада В. И. Ленина цIерагIча улицагIа шийттаза вIаштIардаьча цIенна монтаж еш я.

В. ЕВДОКИМОВ.

«Предгорный» яха совхоз дукхача шерашка хулача баьций фу дикихарна дувзадевна балхаш деш я. Укх шера совхоза механизаторашa дIайийкаш 1090 гектара тIа тайп-тайпана баьцаш. Уж дика хьийкъай. Фу кийчдаре план 300 тонн йолаш 650 гектара тIара чуйицачох 313 тонн хьаьккхай. хIаьта юхейисича 440 гектара тIара кхы а 200 совгIа тонн фу кийчде кагагIдаргдолаш a да.

Керттера гIулакх баьций фу Iалашдар дале а механизатораша хьалхеяьй 500 гектара тIа ялата лаьрхIа хьажкIаш. План 1000 тонн йолаш цар уйла я 1400 тонн хьажкIаш кхачахьал кхепна дIачуяла. Къаьстта дика хиниай Эльмурзаев Абойн Мусалье Алхалурен звенона кхепьча 380 гектара тIара яраш.

— 50—55 центнер фуалтьаха хьажкIаш йоахаргья цар хIара гектаре тIара, — йоах совхоза керттерча агронома Губиев Султан Османовича.

«Атагинский» совхоза механизаторашa Грозненски районa берригача механизаторашцa довь кхайкарал къовбал а дем лаьрхIад итт бела дийнахьа хьажкIаш чуйиша яха. Из болх дIаболабе кийчо затт комбайнаш, кхыйола техника. Царех ший звено яьй йиъ-йиъ комбайн чу а йоаш. Август бутт боача деношка арабовла лерхI механизатораша хьажкIаш ялата чуэца.

Кийчо яьй

Тха совхоза чуэца езаш 1100 гектара тIара хьажкIаш я. гурахьа дIадувча ялата аха дезаш 2700 гектар лаьтта. Iалашде дезаш массехк эзар тонн доаьар, кхоачашданза даргдоацаш кхы а дукха балхаш да. Цу гIулакхa эша техника механизаторашa хьалхе а кийчъяьй. трактораш, автомобилаш, комбайнаш, тележкаш, кхыяраш.

44 автомобиль я совхозе. Царех хIара дийнахьа болх беш хул 41—42. Пайда эцарен кийча хиларен технически коэффициент планал лакхагIа йолаш мукьаш кхухь тха автомобилаша.

Тхоай автомобилаш тоьаш яц тхона хьувкъам чуэца. Совхоза новкъостал делга тIадожадаьд «Госкомсельхозтехника» чуйодаш йолча Грозненски автотранспортни предприятена. Цигара йоатIаргья 30 автомашин.

Иштта дикача технически хьала тIа я тракторни парк а. Лаьтташ сиха аьха йисте дахара вIашагIъеллай оаха лаьтта оаха мехотряд. ДТ-75, Т-150 яхачи маркех йийтта трактор чу а йодаш. Царех хIара трактор шишша сар тIавагIаш я. шиш сменагIа лаьтта аха йиш йолаш. Дика кийчъяь латт силос хьокхаш, хьажкIаш чуэцаш йола комбайнаш а. Царех барийтта агрегат хургья шоллагIа хьувкъам чуэца механизатораш болабеннача деношка совхоза арешашка лелаш. ЛерттIа кийчъяьй оаха тележкаш а кхыйола агрегаташ а. Техника дика кийчъяра а. балха толамаш дахара а белгалбаьнна ба трактористаш Джамалханов Ризван, Даалеттиреев Шарани, Идрисов Хож-Ахьмад.

Ш. АХМАДОВ,
«Атагинский» яхача совхоза керттера инженер.

Балхаш сихдаьд

Эсала делот доакъар Iалашдара балхаш a. Совхозе Iангара бакха безаш ба 280 етти 1500 устагIи. Жа Маконкой яхача метте да кховбаш. Цига а укхаза а план 600 тонн йолаш хIанале 550 тонн йол цаьккхай, цул совгIа 500 тонн ча a дIаоттадаьд аргIаш a дАь. ХIанз вай республике дIадоладеннача доакъар кийчдара месачиане юхедиса доакъар Iалашде лерхIаш ба механизатораш.

Укх гурахьа планагIа аха дезаш да 1300 гектар лаьтта. хIаьта аькар— 400 Юхедисар оахангдолаш ба механизаторaш хьажкIаш генараш тIадоля лаьтташ ну къадаьча.

С. АУШЕВ.

Къахьегарга хьежжа хул сий а

Са хинча дукха ха яц. Хьалхарча маьлха зIамаршa сийрда доаккхаш латт Iи а гIетташ дола кха. ГIийло мух хьекх. Саламус шиé трактор соцa a яь, кабина ниI хьайиллар. Хоза хийтар цунна бIаьстан зизай хьаж а йолаш дола цIена фо хьакхийтача. Цхьан юкъа чIоагIа дега тоам хинна хьовкаш лаьттар из гонахьарча хозача Iаламга, тIаккха, ше ког IотIалайзача лаьтта лозадар кхераш санна, шорттига Iоваьлар. Дилла ше из деча бесса. Iоктайда хьа а ийца, бе хьокхайир йост...

Саламу Абдуллаев — «Шалинский» совхоза дикагIа болча механизаторех цаI. Цунна чIоагIа дезаденнад лаьтта, бокъонца караерзаяьй механизатора професси. Тхьо шу совгIача хана дика Iомаяьй юртбоахама культураш кхеяра агротехника, къаьстта дика ков цунна хьаькIаш хьувкъаяра фу деза. Юкъера лаьрхIача кIера гектара тIа 40 центнер дошо хьажкIаш чулдьар цо шерра-шера.

ХIанз из шекара свеклаш лелаеш ва. хIаьта из болх бераштa юкъе дикагIа лоархIаш и ва. Свекла леладра болхлошта механизаци е лаьрхIача, эттари хьалха эттар хьанна тIадулларгда из хала гIулакх яхи дош. Массане а аьлар, дикагIа лоархIавергва цу балхах Саламу, аьнна.

Иштта, 1978 шера хьайир шекара свекла лелаю хьалхара механизировани звено. Цунна керте эттар Абдуллаев. Механизаторашца Батилов Абдулвацен Абзатов Рамзанацен цхьан дикагIа йолча агротехнически хана чаккдаьхар лаьтта кийчдара. свекла дIаера балхаш. цу тIа толамца юкъедоаладир кердадар: свеклаш дIаюача машина из лаьттах Iочуухийта дисхаш шиé тайпара тоайир цо. Iалашдар ги нийса дIадувлта. дика тоадаьча лаьтта листилген нийлхилгеи диллача хьатIаньнча свекла боарамагIа хургйолаш Iобиках хIара буртиг. Цу гIулакхо дикка аттача баьккхар свекла лелаерий къахьегам, дукха къахьега дезаизар из нийлхьеш.

БартагIа болх бир звенос, ерриг агроприемаш дика а ханнахьа а чакхъяькхор. даьтта доадац ахархочо хьийга къа: план 200 йолча хIара гектара тIара 485 центнер мераа оалаш чудера!

— Пятилетка дикълагIча шера кхы а доккхагIа дола керда декхар тIаийцад тха звено коллективо: цо лаьрхIад 250 гектар йолча шиé участка хIара гектара тIара 500 центнер свекла чуя, — йоах С. А. Абдуллаева. Механизатораш тийша ба юоаш толам боккхарганларех. хIана аьлча, кийчо дика йир цар.

Зехьа хьийга хинкидац механизатораша къа, дерригача кхай тIа дика хьатIаялннай свекла. Шиé хаьехьа доагIа Iунал дир звено членаш свекла тIаьхьиначул тIехьагIа. Шоза йир культиваци, минеральни удобренеш а товсаш. Хьувкъам бахьен лоаттабаьча къовсама ерригача этапашка шиé новкъосташта хьокхам телаш къахьегар Саламус.

ВIарг хьест тахан овсарах дика цIендаьча свекла йийнача кхаша. Хьувкъам лакха хургба аьнна хеташ да.

ХIанз кIезига салоIа а мегаргдар Саламус-м, свекла чуэца йолаялладаца. Амма, иштта оамалаш йолаш вац Саламу, ваьнаваи из болх сихбеноача хана Iийне вагIа. Боахама ва болх ялат чуэца болабелча эттара хьалхарчарца арахьаккхар цо шиé комбайн кха тIа: массанена а дика хоьш ва дий коммунист Абдуллаев кIа ардара балха гоазанча волга.

Болх дIаболалушше а юкъеваьхар из керда хьувкъам бахьан лоаттабеча къовсама. Болх овсарле лаьнна йолаш дика бора. Халкъа тIахьожамхошa цу сахьате къовстайора Саламус чуйица участок: лоха хьехад кIа. кхай тIа ардаза цхьа ка а бац.

Районе хьалхарбараша баьлар боахама къахьегамхой ялат чуийца. ЗIамигга дакъа лацазар цу балха юкъе 8600 центнер ялат аьрдача Абдуллаев Саламус а. Цо шоллагIа моттиг лаьцар совхозе, хьалхара яр Саламуйл 190 центнер ялат дукхагIа аьрдача Висаев Iаддал-Хьамида лыкхай.

— Саламу хаш бе безаш хIама дар ялат чуэцача техника болх ца сецаш. дика бир а. Юртбоахама техникана ремонт ьыча хана а шиé дикха говзал а йоккха опыт а гуча ьыккхар цо. Саламуна тIадиллар моторашa товделга, эггара чоалханегIа дола гIулакх. Дика лоархIавир Абдуллаев цу декхарах: ерриге юртбоахама техника хакал хьалха ьыккхар тоаль, номисе лакха мах бир ьыча ремонта.

Дика механизатор хинна ца Iеш. хьинаре общественния а ва Саламу: совхоза партиома член, агитатор ва из. Новкъосташа кхетаме хьехамча лоархI цунах. Камьрша дIалу цо шиé опыт къонача механизаторашта, шиé кхоабаш долча лаьтта а сиé де Iомабу.

Дьаккно лакха мах баьб Саламу къахьегама толамий. Цунна енналь Ленинни Къахьегама Цlеча Байракхеи ордена.

Абдуллаев Саламуна улгуя къахьегаш ва цун зIамагIие вола воша ЯрагIи а. Цо а дика бу болх. Къахьегама Цlеча Байракха орден я цун накъха тIа лепаш.

Шиé вокхагIволча вешиå на тора ва оал цунах новкъосташа.

А. ВАРЗАНУКАЕВ.

ДикагIъярех цаI

Дика болх беш я «Электроприбор» заводерча шариковни ручкаш вIашагIдехкача № 2 йолча цеха термопластавтоматий участка Любовь Яковлевна Девяткинас кулгалду полировщицкий бригада.

Химиний инициативагIа «ХIара балха денна — дикала Знак» яхача девизагIа яьржа социалистически яхье хьалхарчарца хьаллаьнар цу коммунистически къахьегама бригадо. Дукхача шерашка къахьийгад цо шоай продукци цкъа дIаелча юха ца ийташ дIачанкхьоргйолаш кийчъе гIерташ. Цу гIулакхах дика лоархIа а яьй. ХIана бригадо кийчъеш йола продукци еррига а хIана яц аьнна цкъа дIадуше а бран йоацаш дIачанкхйоал. Продукце диналва цхьана лакхлуш я цар арахецачи продукце дукхал а. Дукхача шерашка шоай планаш тIехкхоачешъеш хьабоагIача къахьегамхоша 27 июле кхоачашйир продукци арахецара ворхI бетта программа.

Бригада цу толамашка цкъа санна массехказа а социалистически яхь дика вIаштIехьъяккхаро Девяткинас кулгалдеча коллективо укх тIехьарча шерашка цкъа санна массехказа а вехашна бригадашка юкъерча яхье призовой моттигаш яьхай.

Деигара денга лакху бригада къахьегамо овсарле 1977-ча шераца нийсйича 7.5 процент лакхъеннай из. ХIаьта укх шера дIабахача ворхI бетта къахьегама овсарле лакхъяра план 102.4 процент кхоачашъяй цар.

Цхьаькха цхьа хIама а да бетта хIана яц аьнна. хIара бетта хIана яц аьнна совъюлаш йолча моральни материальни гIийленаша геттара дог уравттаду цу коллектива. Заводa сийлен Улга тIара Iоялац бригада. Сийлен грамоташ, ахчан совгIаташ тел. «Молния» яха листокаш арахеп цун сийна. Из болх заводе иштта дика вIаштIехьбаьккха хиларо из бригада меттел еррига завода коллектив а толамашка кхуьл.

Бригадира Любовь Яковлевнас дувц: «Юххьанца бригада вIашагIъеллача хана хало дар. Цкъа-дале, башха укх балха опыт а яцар, шоллагIа-дале, барт а Iалха цхьана кхетацар». Юххьанца массадола хIама а хул хала. Девяткинай а цун новкъостий а дика из ьылар дукха йIаька йоаццача хана уж кхоачамбоацараш дIадаха. Эггара хьалха чIоагIйир къахьегама дисциплина, балха тIехьавиттар, доацача баьхахах тIервьннар цIенхаштта бехктокхаме эзар. Цу тайпара коллективе беш болча балхо меттадоаладир шедар. коллектив кхотайир.

Дьакхча толамех кхоечам баь ца Iеш шоай имаз хьинаре тIадахийтта къахьегаш ба ялелнах хIанз а. Бригадера хIара член «Профессех дикагIвар» яха цIи янкхара тIехья ахьа лелаеш ва. Бригадерча ийс кхалсаго смежни прессовщицкий говзал караерзаьяй.

Шоай балха декхараш кховчашдаь ца Iеш цар доккха дикъа лоац завода общественни вахаре а. Бригадера пхи кхалсаг заводерча санитарни дружине дакъа лоацаш я. ХIаьта цар дружина Старопромысловски районе а ерригача городе а хьалхе лелаеш хьайоагIа.

Шоай тIехдинача гIуланхаща бригаде белгалбаьннаб полировщикаш Нелли Амировна Гелимханова, Полина Андреевна Безрукова, Екатерина Михайловна Драчева, Валентина Александровна Коженникова, иштта кхыбараш.

Бригадо беча балха итог а хинна дIаэттар «Союзоргтехника» объединене коллективашта юкъе цунна дикагIйола бригада аьнна, цIи ялар.

Цу совгIато хьинар совдаьккха тIайоагIача хана кхы а дикагIа толамаш даха дага я коммунистически къахьегама коллектив.

Х. АУШЕВА.

Хlара балха денна—дикала Знак!

ХЬАЛХАЛАТТАЧАРНА ЮКЪЕ ЯХАЙ

Укх тIехьарча массехк шера тIехьеяьсаш пачхьалкхен декхар тIадусаш хьайоагIаш хинна Грозненски ремонтно - механически завода коллектив республикерча хьалха латтача промышленни предприятешта юкъеяхай. Укх шера тIаийца хинна социалистически декхараш дIабахача ворхI бетта дикка тIеххоачашдаьд предприятерча болхлоша. Валови продукци арахецара ворхI бетта план 103,7 процент кхоачаш a яь. планагIа лаьрхIатул совгIа цар арахийцай 123 эзар сом мах боли тайп-тайпара продукци.

Укх пятилетка шерашка цIаккха ца хиннача тайпара чIоагIа тоаденнад завода коллектива дерригa технико-экономически хьонхамаш. Къахьегама овсарле лакхъяра задани 3,3 процент тIехкхоачашъяй. Из лакхъяра чотах кийчъяьй планал совгIа арахийцача продукцех дукхагIъяр. Продукцега дIабоjа мах лохберах производствана бaь пайда 53 эзар сом да. ТIаийцача декхарех шера кхое езаш яр 40 эзар киловатт-сахьат электроэнерги, 60 тонн условни доагор, 15 тонн метала. Дукхьала хьалхарча ах шера заводо болхлоша кхоаьй 42 эзар киловатт-сахьат электроэнерги, 38,1 тонн условни доагор, итт тонн гаргга метала.

Предприяте коллективо доахача къахьегама толамашта юкъе дикаа дакъа лоац заводерча рационализатораши изобретателашеи. Шера тIаийца деккараш дукха хIама ца эшаш хIанзлехьа кхоачаш а даь. цар кийчъяьй 22 рационализаторски предложени. Балха юкъейоалаяьча 7 рационализаторски предложене производствана 19600 сом пайда баьб. ДикагIболча рационализаторех лоархIаш ба Осипов Владимир Николаевич, Рудников Владимир Антонович, Салютин Сергей Васильевич, Логачев Петр Павлович, Радько Анатолий Степанович. Царех хIаране шишша-кхоккха рационализаторски предложени кийчъяьй укх шера.

Продукци ма могга дикагIа хилийтара тIехьа тIагIертта кхевсам лоаттабу предприяте болхлоша. ЦхьоалагIча категорех цар кийчъеш я 18 тайпара изделии, вовк мел йола продукци техническа хьалаша дIа ма дехкара я. Шоай тамагIа а делаш продукци кийчъеш кнс болхло вa укхаза. Царех ба токераш станочникаш Вагиев Увайс. Андреев Леонид Дмитриевич, Литвак Вертольд, слесарь-инструментальщик Рудников Владимир Антонович, сварщик Негодеев Иван Ильич, кхыбараш. ХIаьта цкъа дIаелча юха ца ерзаеш цар продукци дIайохийташ 130 совгIа болхло ва заводе.

Заводе дукха мероприятеш чакхйоах производства эффективности балха дикали лакхъяра гIаерзаь. «ХIара балха денна — дикала Знак!» яхача химиний инициативагIа кхь а хьегаш. ХIара дийнахьа баьча балха итогаш еча хана ларде луш производствени план кхоачашъяр, продукце дика хилар арахецача продукцега дIадодар лохдар, боарамагIа болх бар, иштта кхыдараш.

Укх тIехьарча шерашка социалистически яхьа тайпара формаш юкъехьул болхлоша. «Профессех дикагIвар», «ДикагIвола къона болхло», «ДикагIвола мастера», «Коммунистически къахьегама ударник» яха сийлен цIераш яхара хьинар кхоллац болхлоша. «Профессех дикагIвар» яха цIи яьккхачоа бутт чакхбаьлча 25 сом преми лу. «ДикагIвола къона болхло» яха цIи еннача 20 сом преми лу. Ах шера из сийлен цIи лелаяьча болхлочоа 30 сом преми а луш. цун портрет предприяте сийлен Улга тIа хьалтох. ХIаьта шера из сийлен цIи лелаяьчунна 40 сом преми а луш. цун цIи дIаяздю предприяте сийлен книжка тIа. Цу гIуленхашца болхлой материальни безам совбоал, дакъу цар къахьегамцара безам. дукхагIа кул «Профессех дикагIвар» яха сийлен цIи лыкхараш.

Цу яхье баьннача цхьаболча болхлоша кхаь шера пятилетка кхоачашъяьй. Царех ба слесараш Галустян Юрий Александрович, Глухов Виктор Иванович, слесарий бригадир Годзевич Владимир Владимирович, токарь Багашев Увайс Ахмадович, вальцовщица Филичкина Нина Алексеевна. ХIаьта пятилетка задани кхаь шерен ах шерен кхоачашъяьй токараша Андреева Леонида. Морозов Владимира, вулканизаторщица Белкина Валентинас.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

ДОАКЪАР IАЛАШДУ

Кхо шурий ферма я Урус-Мартановски района «Горец» совхозе. Цига леладеш деттача доахана совгIа дукха кхоабаш дукха хьайбаш да. Уж Iангара дахара укх шера планагIа 800 тонн йол, 1000 тонн сенаж, 9 эзар тонн силос, 2000 тонн ча Iалашде дезаш ба совхоза къахьегамхой.

ХIанзале дукха хIама на эшаш 350 тонн йол, 1500 тонн сенаж, 1800 тонн ча Iалашде вIаштIехьдаьннад совхоза.

Доакъар ма хулла дукхагIа кийчдара боахама отделенешта юкъе яьржача яхье хьалха коммуниста А. Мусиева кулгалду кхоалагIа яр я.

ХIанз аьла лаьрхIа судаика чуэцаш я цун коллектив. хIара гектара тIара планал шиш центнер дукхагIа йол йоал.

Судашка хьоккаш, на гулъеш, фермашка дIатIакхухьаш, аьла аргIаш деш геттара овсаре болх бу Абдаев Маирбека, Гайтаев Исакха, Закриев Жунида, Мурдалов Iайнде, Альбуздукаева Лайлас. ХIаьта хIанзле 300 тонн совгIа йол кийчъяьй отделене доакъар Iалашдераша.

Дика къаьхьийгар гурахьа дIадийна хинна ялат чуийцачул тIехьагIа кхашка дахка ча вIашкатохаш «Знак Почета» орден лелаеча Бетельгериев Сайд-Iале, Адаев Iайнде, чах холаш деш Закриев Iале. Цуцаев Супьяна, хIаьта чан аргIаш хьалдуьтташ Ахмадханов Бека, Гайтаев Хьамида, Цамалигов Хас-Мохьмада, Мусаев ЯрагIе, Умаев Солта-Ахьмада. ДукхагIа бараш пенсионераш а болаш берригаш ха иха. хIаьта аргIаш дика де ховш нах ба уж. ХIанз аьла аргIаш деш ба боккхий нах. Балха норма 140—150 процент кхоачаш ца еш дIадахийтац цу коллективо.

Планал дукхагIа 100 тонн йолаш — 500 тонн йол, план 3500 йолаш 4500 тонн силос кийчъе декхар тIаийцад укх шера кхоалагIча отделене къахьегамхоша. Дерригa тайпа доакъараш иштта планал совгIа долаш Iалашде дош деннад совхоза коллективо а.

ЛаьрхIар толамца чакхдаккха йиш хулийтаргйола торонаш вIаштIехьъяьхай боахаме. Масала, силос. Из кийчъяра бIаьсти дIайийнача хьажкIех цхьа дакъа ялата чуэца езаш гIулакх нийсденнад. Силос йоллара план кхоачаш, а тIеххоачаш а яра из гIулакх воча оагIорахьа IаткъаргдоацаШ, гурахьа дийна ялат чуийцачул тIехьагIа 1000 гектара тIа хьажкIаш дIайийра боахаме, план 600 йолаш. ХIаьта йол ошачул дукхагIа Iалашъяра доамашка хьакха лаьрхIад. Из болх дIаболабаьб укх деношка мангалашца буц хьокхаш. Цига къахьегача наьха балхацара безам совбаккхара хIара саго кийчъяьча аьлах 50 процент цунна дIалургйолаш оттадаьд.

М. ЭЛЬМУРЗАЕВ,
Урус-Мартановски района «Горец» совхоза экономист.

ЯлхазлагІа хержача Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета XI сесси

СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ДЕМОКРАТИ ТОЛАР

Письмой лоархІам боккха ба

Хьалхагіа хоам баь ма хиллара, укх шера 10 августе хилар ялхазлагІа хержача Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета XI сесси. Ден повестка хьалхарча дешах «КПСС XXV съезда решенешкеи «Идеологически, политико-кхетама болх діахо тоабара хьакъехьарча» парте Центральни Комитета соцамгеи хьежжа Нохч-ГІалгІай АССР советски, боахама, кхыча организацешка къахьегамхой письмошца бу болх діахо эргабоахаш тоабарен а граждадаш тІанйбелга тоадарен а дехарех» доклад йир НГІАССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела депутата **Х. Х. Бокова.** Цо аьлар:

— Къахьегамхоша каьхаташ ухийташ а къамьлаш деш а хиларех нахацарча бувзамий лоархІаме формаш, бокхъонца йолча советски социалистически демократе, советски вахара хьисапа белгало лерхІаш я Коммунистически парти. Граждадаш тІанйбарв гІулакх віаштІехьдаккхара Іалашонте чІоагІа тернам тІабакийтаб КПСС XXV съездо.

СССР Конституце тІа, союзни республиканскик Конституцеш тІа діачІоагІъяьй болх тоабара тІевраны йола предложенеш пачхьалкхен органашкеи общественни организацешкеи телш, балха тІарча кхоачамбоацарашта критика е, хІаьта ишта гІулакхаш тІарча наьха, пачхьалкхени общественни организацей гІулакхашта жалобаш язье цар бокъонаш хилар. Цу конституционни кормо діадех къахьегамхой письмошка, заявленешка, жалобашка хьажарца бувзабенна советски органийн учреждений болх нхы а лакхагІча лагІа тІа баккхар.

Къахьегамхой письмошца бу болх шиш идеологически гІулакхий кертерча лостамех лархІа а боагІаш лерхІ дарте. Цох кІоаргга дот тешадеш дувц «Идеологически, политико-кхетама болх діахо тоабара хьакъехьарча» КПСС Централни Комитета соцам тІа.

КПСС XXV съезда решенеш, СССР Конституце діадехараш, партеи пачхьалкхени органий нхыдола документаш, парте областной комитета соцамаш ларде а лушаш Нохч-ГІалгІай АССР советски, боахама, кхыйолча организацеша кІезига хІама даьлац къахьегамхой письмошка, заявленешка, жалобашка хьажар, граждадаш тІанйбелга тоадар, хьа мел вена саг учрежденешка безаме а сий деш а тІаэцар сиина бола парте идеологически болх эргабоахаш тоабара.

Къахьегамхой письмошца беча балхах дола законодательство кхочашдара дешаш наст-каста дувц республика Лакхехьарча Совета Президиумеи Министрий Советеи эосседанешка.

Из болх дика віаштІехьбаьккхаб, масела, халкъа депутатий Заводской районни Совета исполкомо. Граждадашца беча балха хьалхара шоай бехкенкхам кхетабеш ва исполкома аппарата цун отделий хІара болхло. Укхаза лерттІа учет ю граждний заявленешнтен жалобаштен, цар діадехараши уеттаду дешаши сихха кхестаду. 1968 шера 12 апреле тІанйцача «Граждадий предложенешка, заявленешка, жалобашка хьежара порядок хьакъехьарча» СССР Лакхехьарча Совета Президиума Укаэо діадехараш кхочашдара тІехьа тІахьожам лоаттабу Совета депутатех латтача комиссе. Цо беркате болх бу кхо шу да. Ишта болх віаштІехьбаккхар бахьан долаш исполкоме мел ухача заявленешкеи жалобашкеи оттаьча хана хьож. Районе ухкача ерригача предприятешка, организацешка, учрежденешка, ук моллагІча ведомствана чуйоагІаш яе а, райисполкомо хан-ханнахьа тІахьожам лоаттабу къахьегамхой письмой, жалобай хьакъехьара законодательство кхочашдара тІехьа.

Къахьегамхой письмошца, предложенешца бу болх тоабара а эргабаккхара а, граждадаш тІанйбелга дикагІча тайпара віаштІехьдаккхара дукха йоаккхо ю Грозненски Гудермесски горисполкомаша, Сунженски Веденски райисполкомаша, жилищно-коммунальни боахама, бувзама производственно-техническ управлене аппараташа, дуккхаза кхьча организацеша.

Соцамаш, граждадий письмошца, заявленешца, предложенешца беча балха хьакъехьара законаш кхочашдара тІехьа тоьал дукха болх бу халкъа тІахьожамеи прокуратурай организаша.

Къахьегамхоша советски боахама, кхьча организацешка ухийтача письмой, жалобай, заявленей, хІаьта ишта шоаш діа а ухаш дувцачун кІоаргга анализ йир докладчико. Укх тІеххьарча кхаь шерей ах шерей Министрий Советс, халкъа депутатий районни городской Советий исполкомаша, халкъа тІахьожама органашка кхьчай предприятешка, организацешка, колхозашеи совхозашеи пачхьалкхен планаш кхоачашъяра, арахеца продукци дикагІа хилийтара, производственни мошностех пайда эцара хьакхьехьара 800 заявленни предложении.

Письмош тІа дувца денаш тахкаро, царех де доагІар диро гІо дио кхоачамбоацараш діадахара, боахама гІулакхаш тоадара.

Цхьадолча письмой авторашa гучайоаь ца даь балхаш даьд а яхаш очковтирательство лелвеча предприятей кулгалхой харц йола, пачхьалкхенна доккха зе деш йола практика.

Граждадий письмоштеи заявленештеи юкъе дикка боккха моттиг діалоац чуІача фусамий дешай хьакъехьарча. Нах чубаха цІенош хьалдела республике геттара жоьп делІаух. Кхаь шера планагІа доагІачул 73 эзар квадратни метр цІенош кІезигагІа хьалдаьд, цІенош тІа долаш лоархІаш хилча 2500 квартира. ЦІенош во хьалду яхаш дукха нах летеъ. Вайна юкъера хІана а діаБаланза ба бокъонца тоалаь дахкиза дола цІеношi діадешна а план кхоачаше гІертича гІишлон организацей кулгалхой. Пачхьалкхено діахецача а кхычаккьара хьатІхухача а ерригача средствах нийсси бизвоп пайда эцаре. Нех чуІа цІенош хьаллара планаш шеко боацаш кховчашъяра, кердача микрорайонашка бахача наха гІулакх ду предприятеш ханнахьа болх бе йолаллийтара мел эшир де доккхирила и моттигера Советаши цар исполкомаши. Конституце діадехача тайпара законагем нийсхон принципигей хьежжа тела еза наха тела квартираш.

Нах чуІа цІенош дикагІа хилийтара, городаши юрташи тоаяра тІехьа лоаттабу къовсам кхы а чІоагІбе беза. Деша доха ха йоацача берий, културно-бытовой объекташ хьалтъяра, цІеношта ремонт яра планаш кхоачашъелга Іалашде, бахача наха гІулакх делга шерлен эргадоахаш тоаден деза.

Коммунальни боахама, бытовой гІулакхаш дара, торговлен общественни кхачани предприятеш, службаш, транспортен, бувзамен организацей балха юкъе нийслуча кхоачамбоацарашца ювзаенна дукха жалобаш заявленешi ух советскии боахамен органашка. Цу дешай дукхагІа йоакхо е йоагІа халкъа депутатий Советаша.

Наха медицински гІулакх дарца дувзаденнача дешаех дукха жалобаши заявленеши ух. Медицински учрежденей сеть геттара эсала шерлу, из бахьан долаш больницашка боагІачун дукхагІа нах Іоь, царна лерттІа дарба де йиш хилац. Хьалхара медицински новкъостал дара пункташ йоаца юрташ кІезига яц республике.

Из ишта доллаше а дарбаи учрежденеш хьалъяра хьакхийцана хьчах хІара цІера бизза пайда эцац. Масела, укх тІеххьарча кхаь шера больницаш хьалъяра план 81 процент мара кхоачашъьяц.

Дукха заявленеши жалобаши ух социальни Іалашон дешашца ювзаенна.

Лакхехьарча Совета Президиумс, прокуратура, юстице, суди органашка граждадий къахьегама праваш гІожа телхаярах дукха жалобаш ух.

Корта бохабу маларш тІехдоахарашца, хулиганствоца, базар ерашца, социалистически доклахьенна кулгаш тІакхуидадерашца, кхьча антиобщественни реакционния гІулакхашца. Вешта аьлча, хьаьнала къахьета а паргІатта салаІа а новкъарле еш мел долчунца лоаттабу къовсам діахо а чІоагІбар діадех къахьегамхой дукхача письмош тІея заявленеш тІея. Цар тІа къаьстта бола кхьча дувц кхувш боагІарaш антиобщественни гІулакхаш лела деш хиларах.

Къахьегамхоша гиина дукха предложенеш теркал йир антиобщественни гІулакхашца лоаттабу къовсам аффективнегІа хилийтара. Къахьегама коллективашка бу кхетама болх тоабара тІадерзадаь дукха соцамаши мероприятеши кийчъеча хана. Центральни органашкара юхахьаухийтача къаьстта шоллагІа ухийтача письмой, заявлений, жалобай яр а еш эналиэ яро хьахьокх дукхача моттигерча Советашка, кхьайолча министерствашка, управленешка, ведомствашка, республика кхьча организацешка граждадий письмошцеи заявленешцеи бу болх партеи цу хьакъехьа долча законашеи діадехачча тайпара боацилга.

ХІанз а нийслу наьха предложенешка, цар діадехарашка, жалобашка дош ца хеттатох хьежаш, уж лертІа теркал ца еш. Цхьайолча организацешка къахьегамхой письмошкеи жалобашкеи корта болаш а ханнахьа а хьежара кадрашкара доагІар хьадехац. Дукха моттигаш а делопроизводство, вегаль леладеш, граждадий письмой устни дехарийн учет геттара во лелаеш.

Министерствашеи ведомствашеи, халкъа депутатий Советашеи цар исполнительни комитеташеи, предприятешка, учрежденешка, организацешка а цаьна кулгалдеча наха а де мел эшар даш граждадий праваши законо лораду цар дьаийташи телхадара бахьанаши діадахара, шоллагІа жалобаш ца дахьтара. Предложенеш, заявленеш, жалобаш Іоманьча материалех эсала пайда эц общественни производства эффективность діахо лаккхьара, пачхьалкхени къахьегамен дисциплина чІоагІъяра, боахама лерттІа доал на дарцеи хІаман кхоь ца барцеи лоаттабу къовсам чІоагІбара.

Шоаш доаладьа йолча предприятешка, учрежденешка, организацешка граждадий предложенеш, заявленеш, жалобаш къестаелга мишта лел хьежац министерствашi ведомствашi, халкъа депутатий Советаши цар исполнительни комитеташи.

Граждадий письмошца, заявленешца, жалобашца бу болх геттара во лел мисо комбинат, «Джалка» совхоз, Автурински юрта Совет, кхыдараш свина йолча Шалински района организацешка.

Письмошка, жалобашка, заявленешка хьажара порядок телхаеш ІалаьмаІе дукха моттигаш хул бытовой гІулакхаш дара министерства аппарате а цуна чуйоагІача дуккхача предприятешка а. Укхаза ханнахьа регистраци яц заявленештеи жалобаштеи, уж йоаш моттигаш нийслу, ханнахьа къестаиц, дуккха жалобаш жоп ца луш ют.

Жалобаши заявленеши къовстаяра законаш цІенхашта телхаду Нохч-ГІалгІай транспортни управлене, «Чечингхолхозстрой», объединене, «Плодопром» тресте, кхыйолча организацешка.

ІалаьмаІе боккха лоархІам болаш ба къахьегамхойн бахьа наха тІанйбелга тоадар. Тоалмо хьахьекхар цу дакье цІенхаштта кхоачамбоацараш долла. Нех тІанйбеш йолкха ха еш ховеш а хІаьта «эрттерча балха» шоаш ае деш а сане хетаеш бе цхьабола кулгалхой. Хьалхо а белгалдаьча деношкеи сахьатешкеи хьежна тІанйбац нах, устни даьча лехараштa, жалобашта, заявленешта сарго регистраци яц, оттадьча хеттара нахк доагІаш дола жоп телац. КІезига моттигаш хилац корта а болаш дош къовстаде віаштІехь даргдоахача наха граждадаш тІанйбеш. Дукха моттигаш хул дукхагІбола къахьегамхошта аьттув боацача хана нах тІанйбеш. Сатриниарча ханах шоатта дезаех нахтакьа мара пайда эац, из бахьан долаш наха дукха балхо хи йоаю.

Массалахьа а шерра діайоарйац кулгалхоша предприятешка, организацешка, колхозашка совхозашка бахача моттиге нах тІанйбара опыт.

Наха ухийтача каьхаташцара а устни деча дехарашцара а болх тоабара кхы тІа эшаш гІулакхаш чакхдаха деза республика советски, боахама, кхьйолча организацешка, из КПСС XXV съездо, парте Централни Комитетен лакхерча пачхьалкхений органийн соцамаша діадехарашка хьежжа тоабар дукха.

Къахьегамхой письмошка, жалобашка, заявленешка хьажарца а граждадаш тІанйбелга эргадоаккхаш тоадарца а дувзаденна деррига организационни дешаш цІаькха хьежа а хьежа цхьаш ноца тІа дьа деза. Наха ухийтача каьхаташта, устни деча дехараштa учети регистраци е еза, царга хьежара оттаьь хаь порядок телхае йиш яц, жалобаш къестаета нийсхо лелае еза. Из болх формально-бюрократически лелабарца цІенхашта къовсам лоаттабе боагІа.

Граждадий письмошка хьежачеи уж тІанйбечеи боккхача лоархІаме я халкъа депутатий Советаш. ХІара сага дехарга теркам тІабахийта хьожилгеи из кхоачашдара новкъостал дари — цар дехар. Мел эшар де деза харжархой наказаши предложенеши кхоачашъелга діахо а тоадара.

Цул тІехьагІа Х. Х. Бокова дийцар «Идеологически, политико-кхетама болх діахо тоабара хьакъехьарча» КПСС ЦК соцам тІарен цу дешах болча СССР Лакхехьарча Совета Президиума соцам тІарен хьадоагІача республика халкъа депутатий Советий дехарех. Кхы а шерагІа боархабе беза политико-кхетама болх, партеи пачхьалкхени чурча а аразьарча а политикаx бахача наха дукхагІа дувца деза, боахама а социально-културни а даькъера декхараш діадовзийта деза.

Наха юкъе, къаьстта юрташка бахачарна, юкъе а беш болх беча хана шерра пайда эца боагІа юрташкарча сходеш.

Политико-кхетама, културно-массови, спортивни болх беча хана халкъа депутатий моттигера Советаш декхарийла я шоай территоре тІа ухача култура ЦІенех, клубех, кинотеатрех, библиотекех, стадионехи кхьча спортивни гІирсехи ма могга дукхагІа пайда эца. Културани спорта учреждений материални база чІоагІъе, уж объекташ хьалъяра цахдацаш тІахьожам лоаттабе.

Идейно кхетама болх беча а цуь эффективность лакхъеча а Советий лоархІам айбара эшича керттерча хьалех цаІ да Советий организационно-массови болх ма могга тоабар.

ХІара депутатах Коммунистически партеи Советски пачхьалкхени политика хьнаре чакхйоахар, ший гІулакхашца советски вахара хьисапа нормаш чІоагІьер, наьха къахьегамен политически хьинар айдер хургволча тоІпара шоай болх віаштІехьбаккха беза халкъа депутатий Советашеи цар исполнительни комитеташеи.

Социалистически законности правопорядоки чІоагІъяра тІадерзадаь гІулакхаш чакхдахача иргьиц халкъа депутатий Советаш.

Из деча хана айбе беза халкъа тІахьожама органий, правоохранительни органий, Советий исполкомашкарча йоагІ-йоагІача комиссей, новкъостий судий, общественни порядок лорара шоай лоІамеча халкъа дружиней, общественни самодеятельность, кхьча органий лоархІам.

Законодательствос тІа чІоагІдаь моттигерча Советий юкъарчал доацаш лекхар да правовой пропаганди елга, правовой кхетам лулга.

КПСС ЦК а СССР Лакхехьарча Совета Президиума а соцамаш кхоачашдара хоадам болаш йола мероприятеш нийче эза хІара Совета, халкъа депутатий районни, городской, поселкови юртий, станични Советий аргІаярча сессешка хьежа а хьежа чІоагІьэ еза уж.

* * *

Докладах пренеш діайолаелар. Эттара хьалха къамаьл дир халкъа депутатий Грозненски городской Совета исполкома председатела **В. М. Шамардина.** Цо аьлар: моттигашкара хьал довзара лакъаргбоаца хьаст хиларак тарре къахьегамхой заявлений, письмой, жалобай боккха лоархІам бу городской Совета исполкомо.

Городскойи районни Советий исполкомашка письмошца болх бара белгала система хьахнийнай. ЛоархІамегІача дешаех дола общественни мІаІам дола письмош исполкомша, массазарча комиссешка дувц, къахьегамхоша оттадаь дешаш къовстаде віаштІехьдаргдолча гІулакхаш тІарча нета даьъа а лоаьаш. Укх тІеххьарча цхьан шерем ах шерем письмошца болх бара дешаш дийза дийцоз городской районни Советий сессешка, ткъаь пхийттаза — исполнительни комитетий заседанешка. Шоай доалахьарча учрежденешка граждадий жалобашка хьежилга віаштІехьдаккхара горисполкоме информацеш ю предприятей, отделий управлений кулгалхоша.

Яьча анализо хьахьокх граждадий письмошца бу болх укх тІеххьарча шерашка дикка тоабеннилга. СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указо оттаьча хана хьеж царга. Цхьабакъда, граждадий предложенешкеи заявленешкеи хьажара даькъе Советий, организацей, предприятей балха юкъе цІенхаштта кхоачамбоацараш да. Города цхьайолча организацешка хьаухача письмошта учет лелаяц. Письмо цхьан учрежденера воиххала хьа ухийташ а цуна ханнахьа жоп ца луш а моттигаш хул.

ХІанз а болаш ба кхоачамбоацараш діадоахаргда хьалеатта дош лун из кхоачаш ца деш шераш довхаш бола кулгалхой. Из оаьшл йолаш бе городской коммунальни службай кулгалхой. Къахьегамхой письмошка ІалаьмаІе во хьеж Нохч-ГІалгІай гІишлошъяра управлене подразделенешка, «Грознефтеоргсинтез» производственни объединене. Городской Совета исполкоме хьа а ухийташ къахьегамхой письмош тІа уеттаду дешаш къестадара юстара бувл республика цхьайолча министерствай ведомствай кулгалхой. Цу тайпарча нийсо йоацача практико хьахулийт советски боахамеи органашка шоаллагІа уха жалобаш.

Депутата **Р. И. Крючкова** — Хиян-Корт яхача чехидаьта діаухийтача станце оператора дийцар Октябрьски районе цхьайолча организацешка граждадий заявленешкеи жалобашкеи хьожилга віаштІехьдаккхарах. Мехкдаьттех газ йоаккхача управленен «Октябрьнефть» жилищно-коммунальни боахамен кулгалхоша цу деша йоаккхо елга хьахьекхар депутатски комиссе бейча тохкамо. Белгалдаь граждадаш тІанйбу деноши сахьаташи, жалобашта регистраци ю. Соахка а укх шера а цига біаь совгІа жалобеи заявлении еннай жилищно-бытовой хьалаш тоадар, квартирашта ремонт яр дехаш.

Цхьабакъда, «Октябрьнефть» НГДУ предприятейи организацейи балха юкъе кІезига дац кхоачамбоацараш а. Моттигаш нийслу заявленей жалобайи йоагІача тайпара терко ца еш, уж къовстаяра оттаь халаш телхаеш.

Цу хьакъехьа дукха масалаш доаладир депутато. Цхьан дешах шоллагІа заявленеши жалобаши язъеш моттигаш нийслу. Хетаргахьа Октябрьски райисполкомо кулгалхошкара доагІар хьадехац. Къахьегамхой письмошца района предприятешкеи организацешкеи беча балха тІахьожам лоаттабац.

Укх тІеххьарча кхаь шера халкъа тІахьожама органаши хьежай къахьегамхой кхо эзар гаргга письмога. 3700 саг тІанйцав, аьлар Нохч-ГІалгІай АССР халкъа тІахьожама комитета председатела депутата **Р. А. Садамовас.** Критикеи самокритикеи йоаржаара, гІулакхашта кІоаргга анализ яра, къахьегамхой хьашташ кхоачашдара предприятей, организаций, колхозий, совхозий кулгалхоша лерттІа йоаккхо ца еча городашкареи районашкареи дукхагІа ух письмош. Эггара дукхагІа письмош ух Назрановски, Гудермесски, Ачхой-Мартановски, Сунженски Наурски районашкара.

КІезига яц халкъа тІахьожама комитеташка хьахи заявленеш ларде а лийца предприятейи организацейи гІулакхаш кІоаргга техка, кхоачамбоацараш діадахара эшар даь моттигаш.

Оратора цІенхаштта критика йир къахьегамхой письмошца бу болх во лелабеча Нохч-ГІалгІай гІишлошъяра управленена. ГІулакх моттиге техка а техка управлене болхлоша къестаю заявленеши жалобаши ІалаьмаІе кІезига и. Цхьадола письмош талмастта тохк. 1978 шерен 1979 шерен управлене дена 317 письмоех ахаш лакхехьа латтача партийни советски органаша хьадахкийта да. Управлене начальника оцъ заместителах цхьание мара граждадаш тІанйбац.

Къахьегамхой письмошца беча балха юкъе цІенхаштта кхоачамбоацараш да «Чечингхолхозстрой» «Чеченингушнино» объединенешка.

Предприятешкеи организацешкеи КПСС ЦК соцами СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указэи кхоачашдара тІехьа тІахьожам оттабара дукха хІама де дезаш я халкъа тІахьожама группаши постати. Бакъда цар из массазза яхар санна дец дац. Цу болх тесса лелабу Надтеречни, Шалински, Советски, Гудермесски, кхьча районий халкъа тІахьожама группаша.

— Цхьа шук ах шун хьалха, — аьлар социальни Іалашон министра депутата **П. Д. Лопатина,** — вай республика Лакхехьарча Совета Президиумо чІоагІа критика йир социальни Іалашон органаша граждадий письмошца лерттІа болх ца барах. Цох йоацІаш йола выводаш а дь дукха гІалаташ цІендаь діадаьхар оаха. Министерство, социальни Іалашон районнии городскойи отделашка лорий къахьегама экспертни комиссешка граждадий заявленешта письмошта, жалобашта учет елга тхьан кога тІа даьккхад, юхьанца царга кулгалхой хьож. Письмой анализ ю, из доши квартагагІа цхьа министерства коллеге дувц. «Идеологически, политико-кхетама болх діахо тоабара хьакъехьарча» КПСС ЦК соцамга хьежжа социальни Іалашон советски законоположеней наха шерра діадовзийташ ба социальни Іалашон органий болхлой.

Бакъда, тахан докладчико е а йоагІаш критика йир тхона. Пенсионерашцеи инвалидашцеи белаше. Іымерка хургбола тайпара кхетабаз оаха тхоай болхлой. Моттигаш хул пенсеши пособеши ханнахьа ца хьежадеш, инвалидность группа оттаелга тІехьадиэхаш нах безаме тІа ца виеш.

Цу хоза доацача гІулакхашца къовсам лоаттабу оаха. Пенсионни законодательство телхадарах цхьадолча даькъе бехке ба предприятейн организацейн кулгалхой. Къахьегама стажах, алапех, лаьттах участках дола нийса документаш хьа ца телар бахьан долаш пенсеш боарамал совгІа тела моттигаш кІезигаьуш яц. Балха пенсионерашн діанйцача социальни Іалашон органашка цу хьакъехьа хоам бац цхьаболча кулгалхоша.

Депутато діахо белгал ма даккхара, республике хІанз а къовстадавдац тІема инвалидаши тІем тІа байнарий дезалаши квартирашца Іалашбелга. Воча хьалашка болх беш я лорий-къахьегама экспертни комиссеш.

Граждадаш тІабайбарца дувзаденна ший депутатски декхараш кхоачашдарах сессе трибуна тІара дийцар Ермоловски хьу чакхйоахача комбината бригадира депутата **А. А. Арцуева.** Хьаржархоша тІанйбеча хана тайп-тайпара предложенеш, заявленеш тел, дехараш ду. Моттигерча советски боахамеи органий новкъосталца бахача наьха доахаи доакаду дагІенаш къовстаярца, торгови гІулакх делга тоадарца, берашн детсадашкеи яслешкеи дІатардарца дувзаденна дукха дешаш къовстаде віаштІехьдаьнад.

Цхьабакъда, цхьаболча кулгалхоша къахьегамхой заявленешка хьежа боагІача тайпара хьежац, харжархой наказаш кхоачашдац. Алхан-Кала баха нах хица Іалашбелга дедара лел, «Терек» яхача производственни объединенен Ермоловски ДОК-он хьал ца деш соцадаьа комбината болхлошта специалисташтен лаьрхІа 72 квартира йола цІа.

Депутата дийцар халкъа депутатий Алхан-Калински юрта Совета исполкомо нах тІанйбеча дуплийтача гІалатех. Укхаза да предложенешта, жалобашта, заявленешта регистраци ю журналаш, бакъда къахьегамхоша устни ду дехараш діанйцац. Граждадаш тІанйбара график телхаш. Ледара лел юрт тоаяра, културни цІа баши хьелга.

КПСС Наурски райкома хьалхарча секретара депутата **А. М. Каргиеевас** дийцар къахьегамхой письмошца болх бара райони партийни советски органий практиках. Укх шера ворІ бетта парте райкомен райисполкомен біаьш письмош а жалобаш а кхаьчаш, райкома секретарей, райисполкома председателаши заместителаши болча ши біаьннел совгІа саг хияьна. Дукха письмош, заявленеш, жалобаш къестаю халкъа тІахьожама районни комитето, юкъараннцарча партийни организацешка, районни газета редакце колхозий, совхозий, предприятей, учрежденей кулгалхоша. Письмошца бу тІа-тІа дукхагІа бувц райкома бюрошка, халкъа депутатий районни Совета исполкома сессешка.

ХІанз ерригача совхозашка, колхозашка, предприятешка учрежденешка аьттув болча тайпара нах тІанйбара деноши сахьаташи белгалдаьд, предложенештеи заменештеи учет ю, уж ханнахьа тохкилга віаштІехьдоакх. Болхлой новкъосталца Ленина цІерагІча совхозе сучадаьхар цІенхаштта кхоачамбоацараш.

Тхона хетаргахьа граждадий хьаштие кхоачашдара дика форма я района культалду болхлой наха болх беча а бахача а моттигашка царца віашагІбеттабалар.

Къахьегамхой письмошка комплексно хьажаро торо кхолийтай шоллагІа ялью жалобаш кІезигъе. Бакъда, из дац цу даькъе кхоачамбоацараш дац яхилга. Уж хІанз а кІезига дац. Тайп-тайпарча инстанцешка дукха жалобаш ух «Терский», «Притеречный» совхозашка, района колхозашка квартираш тоьаш яхаш. ХІаьта а юрта боахама министерство ледара леладу цига цІенош хьалдела. Республикански органаша новкъостал де деза тхона медицински гІулакх тоадеча а.

1977 шера тІанйцай Наурски районни больница къахьъяра хьакъехьара решени, бакъда, хІанз а къовстадьдац финансированни ярей проектно-сметни документаци оттадарей дешаш.

«КПСС XXV съезда решенешка хьежжа къахьегамхой письмошца бу болх тоабара хьакъехьара» соцам тІанйцачул тІехьагІа, аьлар республика прокурора депутата **А. И. Ростова,** дукхагІа йоакхо ю граждадий жалобаши заявленеши къестаяра. Дуккхача министерствашка, ведомствашка, предприятешкеи организацешкеи из болх дика тоабаьб.

Цхьабакъда, къахьегамхой письмошца, заявленешца, жалобашца бу болх віаштІехьбаьккхача кхоачамбоацараш дукха да. Из хьагойт прокуратура органашка уха письмош кІезигдуш ца хиларо. Кхаь шера тхога денад 23 эзар письмо, тхо долча хиннав 13700 саг. Алхха укх шера ялх бетта прокуратура болхлой болча хиннав 2500 саг.

Республика цхьайолча министерствашкеи ведомствашкеи хІанз а лерттІа кхоачашдац граждадаш тІаэцилга віаштІехьдаккхарах дола закон кхоачашделга. КІезига яц нах тІаэца оттадаьча деношка, сахьаташка ведомствай, организацей кулгалхоша граждадаш тІа ца эцаш биса моттигаш.

Прокуратура органашта дехкар тІадиллад министерствашка, ведомствашка, цар накарча предприятешка, учрежденешка, организацешка, граждадий гІулакхашка мишта хьеж а уж мишта къестаду а хан-ханнахьа хьежа аьнна. Бакъда, керттердар ведомствашка шоаш цар кулгалхоша къахьегамхой письмошка хьажара порядка хьакъехьара законаш нийса лелаадар да.

Трибуна тІа — халкъа депутатий Сунженски районни Совета исполкома председатель **С. С. Хаснев.** Цо йоах письмош тІа а тІаэцача хана наха дувцаш а дола дешаш ма дарра аьлча района къахьегамхой вахара ерригa оагІонаш чулоацаш да. Юрта Советий дукхха исполкомаш, боахама органаш къахьегамхоша тІадехача гІулакхий кІоаргга анализ е гІерташ хул, жалобаш кхахилийтара бахьанаш діадахара де дезараш ду. Района советски боахамеи органаша шерра кхетамв болх бу бахача наха юкъе. Хаттарийн жоппийн сайренаш ю, предприятешка, учрежденешка, нах бахача моттигашка къахьегамхоща віашагІкхетараш хул. Дикка тоаденнад бахача наха юкъе правови знанешта пропаганда елга.

Цунца цхьана, белгалдаьккхар оратора, къахьегамхой письмошцеи жалобашцеи беча балха бовраш хІана а КПСС XXV съездо діадехарашка ма аххара бац. Цхьаболча кулгалхоша лерттІа йоакхо яц къахьегамхой письмошка, заявленешка, цар тІаденача кхьча гІулакхашка хьажари, нах тІаэцара ханаши порядоки телхию. Из доагІа XIX партсъезда цІерагІча, Кирова цІерагІча, XX партсъезда цІерагІча колхозий ремстройуправлене, автотранспортни предприяте, птицефабрика кулгалхошта, кхычарна.

Райисполкоме ухача письмой заявленейи анализо хьахьокх царех дукха каьхаташ ца дахийта йиш йолаш хилар, нагахьа санна ерригача юртий Советаши, боахама органий кулгалхоша шоай ханнахьа граждадаш царна хьашт долча гІулакхех діахетабаь баларе, кхоачамбоацараш шоай ханнахьа, доаттІача тайпара діадахаръ де довзІар даь даларе.

Письмошца бу болх діахо эргабаьккха тоабара хьакъехьара парте решенеш кхоачашъяра республика профессионални союзаша беча балха хетадир ший къамаьл Нохч-ГІалгІай облсовпрофа председатела депутата **О. С. Беляева.** Облсовпрофен профсоюзий комитеташкеи хІара шера кІезига дац къахьегамхой заявленеши письмоши. ТІеххьарча кхаь шерен ах шерен кхаьчад городашкарчеи юрташкарчеи къахьегамхошкара диъ эзар гаргга письмо. Письмош тІа кІезига яц производство віаштІехьдаккхара, къахьегам лорибеллеи кхерамазеи техникеи тоаяра хьакъехьарча дешаех йола предложенеш, цар хоам бу гІулакхаш дара сфере йолча кхоачамбоацарех, и. кх. дІ.

Дукха дукхагІйола жалобаш, заявленеш, къахьегамхоша шоаш тІанйбеча хана хьадувцар цхьаболча боахама кулгалхой, профсоюзни организацей моттигерча Іаьдала органаш беча балха стилацеи методашцеи цІенхашттара кхоачамбоацараш хиларах хьахулаш да.

Къахьегамхоша тІанхухьача гІулакхий дикка дукхагІдола дакъа тайп-тайпарча рангех а звеньех я болча боахама кулгалхоша цхьайолча хана телхаеча болхлойн гІулакхерча нахьен къахьегама бокъоний дешашта доагІаш да. Каст-каста телхаю профсоюзни комитето хьалхагІа мукъа ца белча администраце инициативагІа цхьаниха болхло е гІулакхера саг балхара діаваккха йиш йоацаш законодательствас оттаь порядок. ТІеххьарча цхьан шерен ах шерен 60 гаргга предписани еннай оаха законагІа доацаш балхара діабаьха болхлойн гІулакхера нахи юха балха оттабайтара хьакъехьа. Цул совгІа республика халкъа судаша кхоачашдаьд искови заявленеш хьачуенначa предприятей, учреждений, организацей 124 сага дехар. Уж ба судебни органашка заявленеш еннаярех 60 процент бараш.

Профсоюзий цхьайола комитеташ лерттІа доагІар хьадехаш а принципиальни а хилац администраце инициативагІа болхлойн гІулакхера нахи балхара діабахара дешаш къестадеча хана.

«Грозненский рабочий» газета редактора депутата **Д. К. Безугле** ше къамаьл деш хоам бир тІеххьарча пхе шера газете даьхка письмош шера 19 эзарнегара 25 эзарнега кхоачаш дукхагІа хиннад аьнна. Хьаухача письмоех дикагІа пайда эца гІерт редакци. Уж тохк, непадет, фельетон язъеча царех пайда эц, е компетентни органашка царех де доагІар де аьле діадохьийт.

Тахан контроле долаш тахка діадахьийта 734 письмо да редакце. Йолаш а дайтача письмоша бутт балалехьа сага жоп дала дезаш йола порядок. Бакъда, уж ханаш геттара чІоагІа телхаеш моттигаш хул. Тайп-тайпарча учрежденешкеи организацешкеи тахка діадахьийтача письмоех кхоалагІа дакъа беттал совгІа йолча хана жоп доацаш да, хІаьта біаь совгІа дараш кхо бутт совгІа. Цхьайолча хана шоза-кхоза а диалзе а хоам бе безаш хул письмошка сихагІа хьажа аьле. Масела, дукха тоаду уж бытовой гІулакхаш дара министерстве, горздравотделе, Грозненски горисполкома коммунальни боахама управлене. Геттара дукха хул талмастти жоп толаш моттигаш.

Редакци діахо а лохаш я письмошца бу болх эргабаькка тоабара формаш. Из болх айбе а тоабе а гІертача хана редакце ишта къовсам лоаттабу футткройна жалобаш язъеча критиканашца, анонимщикашца, шоай біеха уйлаш кхоачашъяра советски демократех пайда эца гІертарашца.

— Парте райком, районера юкъараннцара парторганизацеш, советски, профсоюзни, комсомольски, боахама органаш, — аьлар КПСС Веденски райкома хьалхарча секретара **Г. Г. Махауре,** — къахьегамхой письмошца бу болх діахо эргабаькка тоабара хьакъехьара КПСС ЦК соцам, парте обкома XI пленума решенеш кхоачаш а еш къахьегамхой дехарашца, заявленешца дувзаденна гІулакхаш районе чІоагІа терко еш леладе гІерт. Граждадий письмошцеи цар тІаккухьача гІулакхашцеи беш бола болх тоабара дукхха де дезараш белгалдаьд. Районе дикка чІоагІагІа лелаю правови пропаганде, каст-каста хул предприятейи учреждений коллективашцара кулгалдеча болхлой віашагІкхетараш.

Цу деррига торо хилийтай письмой авторашa уеттаду дешаш кхы а кІоаргагІа, нийсагІа, ханнахьа къестаде. ТІеххьарча шин шера къахьегамхоша дукха дехараш дарах районе хьалъяй пхиъ школа, фельдшерско-акушерски пункташ, кхоъ тІий тІаллад. Агишты яхача юрта лоамашкара Іоуха хиш тІадоагІаргдоацаш кунт теxай, тиваш хьалъяй.

Къахьегамхоша шоай письмош тІа уеттаду районе тхота кхоачашдулургдоаца дешаш а. Ишта, Грозненски производственни швейни объединене № 4 йолча филиала болхлоша дукхаза дехар даьд шоашта автобус хьоахе, бархІ квартира йолаш цхьа цІа е общежити хьалъе, филиал шеръе, яхаш. Бакъда, цу дехарашта объединене кулгалхоша ак а алац, бакъда, даь ловлаш хІама а дац. Хьун боахама управлене кхьметтел плана юкъе а дихьадац квартираш хьалъелгеи шоай болхлошта лерттІа бытовой хьалаш хьаделгеи «Чечингсельстрой» треста ПМК-557 геттара эсала хьалъяь районе школаш.

Дийцача дешах шерра соцам тІанйцаб.

ЯлхазлагӀа хержача Нохч-ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совета XI сесси

СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ДЕМОКРАТИ ТОЛАР

Халкъа боахама кулгалделга эргадоахаш тоаде

Нохч - ГӀалгӀай АССР Министрий Советах долча Нохч - ГӀалгӀай АССР Закона проектах доклад йир Нохч - ГӀалгӀай АССР Министрий Совета председатела **М. А. Керимова.**

Докладчика белгалдир. Лакхехьарча Советага хьажа аьнна хьачуеннача Закона проекта тӀа оттаьй Нохч-ГӀалгӀай АССР Министрий Совета правови статус. Проект оттаьй республика Лакхехьарча Совето вӀашагӀйоллаш йола Министрий Совет — республика правительство — Нохч - ГӀалгӀай АССР пачхьалкхен Ӏаьдала лакхехьара исполнительни распорядительни орган я яхача Конституце Положене тӀара. Нохч - ГӀалгӀай АССР Конституце 113 статьяга хьежжа республика правительства бокъо я, Нохч-ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Советей цун Президиумей компетенцеца юкъе ца доагӀаш дола, Нохч-ГӀалгӀай АССР-а леладе оттадаь пачхьалкхен доал дара деррига дешаш къестаде.

Законопроекта социально - политически лоархӀам нитта хьагуш ба пачхьалкхен гӀулакхашта доал доча тӀа-тӀа дукхагӀча гражданий шерагӀа дакъа лацара, пачхьалкхен аппарат эргадоахаш тоаяра, халкъа тӀахьожам чӀоагӀбара лелаяду гӀулакхаш дукхагӀа пахага дӀадоаьнйтара иаькъагӀа социалистически демократи дӀахо дегӀайоалара тӀаерзаль из хиларца.

Проекта тӀа дувц Нохч-ГӀалгӀай АССР Министрий Совета балха керттера лостамаш принципаш.

Проекта лоархӀамегӀара белгало — цун положеней пачхьалкхе хьалъяра ленински идеяшцеи принципашцеи бувзам хилар. Цу тӀа къаьстта моттиг къоастаяй халкъа боахама доал дечарча республика Министрий Совета балха декхараштеи лостамаштеи.

Цу балха лоархӀамерча лостамех цаӀ ба, мехка халкъбоахама цаӀ йолча комплекса чудоагӀа дакъа хилара тарра, республика халкъа боахам динамично, планагӀа, пропорционально, экономически социальни дегӀадахкара пачхьалкхен планий ларда тӀа, отраслевой территориальни принцип чоте а эцаш, дегӀабоалабар.

Автономни республика Конституце ма яххара, Нохч-ГӀалгӀай АССР Министрий Совето уваттаю республика экономически социальни дегӀайоалара текущий перспективни планаш, предприятей, учреждений, организацей къахьегача коллективай предложенеш, хӀаьти нитта харжархой наказаш чоте а эцаш Ӏалашду халкъа боахамаи социально-культурни гӀирсаш хьалдарии кулгалделга, де дезараш ду Ӏилма - технически прогресс сихъелга, производства эффективность айелга, арахеца продукци дикагӀа хулийтилга Ӏалашдаръа.

Республика Министрий Совето чакхдоах къахьегамхой материальни хьал-торои культура боарами дӀахо айбара гӀулакхаш.

Нохч - ГӀалгӀай АССР, аьлар докладчика, парте XXIV-и XXV-и съездий, КПСС ЦК Пленумий решенеш, КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела нов. Л. И. Брежнева вай парте экономически политика дешай хьалъехьа сиша указанеш кхоачашъеш, берригача мехкаца цхьана дикка толамаш даьхад экономически социальни дегӀадоагӀача. Толамие кхоачашъяьй промышленни продукци маьхала яккхара бархӀлагӀча, нийслагӀча пятилетнай, укх пятилетка кхаь шера планаш.

«ТӀехьабусараш боацаш бе болх» яхача девизагӀа социалистически яхь а йоаржаяь ерригача объединенешеи предприятешеи, цементни завод дӀаникхача, тӀехкхоачашъяьй продукци маьхала яккхара 1979 шера борхӀ бетта задани.

Промышленносто кхоачашъяьй къахьегама овсарле айяра план, Ӏалашдаьд дӀадяхача шераца нийсдича цхьан сага выработка 5 процент дукхагӀа хулийтилга.

Юрта боахаме къахьегараша, КПСС ЦК мартовски (1965 ш.), июльски (1978 ш.) Пленумий решенеш кхоачашъеш, дӀахо дегӀадовладьд юртбоахама продукташ йоахилгеи кийчъелгеи, Ӏалашдаьд колхозийи совхозийи материально - технически база чӀоагӀъелга.

ТӀехьарча кхаь шера республика юрта боахама валови продукце шера юкъара боарам нийслагӀча пятилеткара нийсдича 18 процент дегӀабеннаб, из КПСС XXV съездо юрта боахам дегӀабоалабара оттаьча темпашта нийса боагӀа.

Толаме кхоачашъяьй кхата культураш, шекара свекла, баьцадаараш, коартолаш, сом, шура, фуаш, тха кийчдира укх карарча пятилетка пачхьалкхен заданеш.

Республике бокха болх бу гӀишлошъяра гӀулакх тоадара, капитальни вложеней эффективность айяра тӀехьа. Кхаь шера республика халкъа боахамга дӀанхийтай 1 млрд. сомал совгӀа пачхьалкхен капитальни вложенеш.

Республика даьха толамаш хьахиннад Ӏилма ларда тӀара парте экономически политика вахаре дӀакхахьарах, Нохч - ГӀалгӀайчен къаман автономи экономически социальни дегӀайоалара партеи правительствай хадданза уйла ярах.

ДегӀаенача производства масштабаша, чоалхане дийрзача экономически бувзамаша, Ӏилма - технически прогрессо хӀана дукхагӀа дӀадех доал делгеи планировани елгеи эргадоахаш тоадара дешашкара.

Дукха ха йоацаш КПСС ЦК-и СССР Министрий Советои тӀайийца «Планировани тоаярахи производства эффективности балха дикали айяра боахама механизмо еш йола воздействи чӀоагӀъярахи» бола соцам Нохч-ГӀалгӀай АССР пачхьалкхен доал дара ерригача организашта экономикана планови кулгалделга дӀахо эргадоахаш тоадара, производствана доал дечара демократически гӀулакхаш дегӀадоаладаре, боахам хьалбечара халкъа депутатий Советий лоархӀам айбара, къахьегача коллективай бокъонаши инициативаши шеръяра балхеш дӀаладхьара хьадда йола программа я.

Уж дӀадехараш долаш да Нохч - ГӀалгӀай АССР Министрий Советах долча Закона проекта тӀа а.

Экономикана доал делга тоадара хьакъехье Министрий Совета хьалхашка латтача декхараштa юкъе къаьстта лоархӀам болаш да юрта боахам дӀахо дегӀабоалабар, юртбоахама производство дегӀайоалаяра хьакъехьара КПСС ЦК июльски (1978 ш.) Пленума решенеш, КПСС обкома пленума соцами толаме кхоачашбар.

Республика Министрий Совето министерствайи ведомствайи, гӀишлой - монтажни организацей низаш тӀадохийтаргда гӀишлошъяр дикагӀа вӀаштӀехьдаккхарах, балха дикал айярах, капитальни вложенеши материальни ресурсаши хьегуляьра, планови дисциплина чӀоагӀа лелаяра.

Министрий Совета бокка лоархӀам бу гонахьара Ӏалам лорадарх, Ӏалама ресурсаех дикагӀа пайда эцара а уж юхаметттаоттаяра а программа кхоачашъяча, из а нитта оттадаь да Закона проекта тӀа.

ХӀанз керттердар — йолаш йолча торонех нийса, дикагӀа пайда эцилга, кхоамбара режим чӀоагӀъелга, боахама расчетах, прибылах, дӀадодачох, кхыча рычагехи стимулехи пайда эцилга Ӏалашдар.

ДӀахо нов. Керимова дийцар Закона проекта тӀарча къахьегамхой материальни хьал-торои культура боарами дӀахо айбара, медицински гӀулакх делга, физически культуреи спорти дегӀадоаладара а эргадоахаш тоадара а, городаш хозъеш-тоаяра кулгалдара, жилищни фонд дегӀайоалаяра а лораяра а, торговлеи общественни кхачани пачхьалкхен системашта доал дара, бытовой гӀулакхаш дарах коммунальни боахамаш, экономикаи социально - культурнии, кхыча доакъошта доал дара даькъера Министрий Совета декхарехи положенехи.

Законопроекта цхьайолча статьяша оттаю планировани, экономически социальни дегӀадахкара, Ӏилмани техникан даькъера республика Министрий Совета полномочеш.

Закона проекта тӀа оттаяь я социалистически законносте, мехка кхерамазеи обороноспособности Ӏалашъяра даькъера Министрий Совета полномочеш.

Республика Министрий Совета балха керттерча лостамаштеи полномочештеи юкъе Закона проекто оттадаьд мехка деррига къамаши народностащи коммунизм цхьана хьалъяра духьа дӀахо а чӀоагӀагӀа кхотаделга, из чӀоагӀа белгалдаь да «Идеологически, политикокхетама болх дӀахо тоабарах» КПСС ЦК баьча соцам тӀа.

Нитта оттаьь я пачхьалкхен доал дара даькъера республика Министрий Совета полномочеш.

Закона проекта тӀа да пачхьалкхен дисциплина дӀахо чӀоагӀъяра, тӀадиллача гӀулакхах бола доал деча ерригача органий гӀулакхаш тӀарча накъеи бехктонхам айбара, партеи правительствай решенеш кхоачашъяра тӀахьожам лоаттабара даькъера республика правительства декхареш. Шоашта тӀадехка декхараш кхоачашдечарча а шоай функцеш чакхйоахачарча а бокъонех бизза пайда эцара министерствай, пачхьалкхен комитетий, кхыча цунца карарча органий лоархӀами бехктонхами айбу.

ТӀахьожам лоаттабара болх беш Министрий Совето коггӀортолга ю Нохч - ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совето вӀашагӀйоллача республика халкъа тӀахьожама комитетах. Боахам социально-культурни гӀирсаш хьалдеча дакъе тӀахьожам лоаттабеш цо беш балха лостам тел.

Вай тӀаэца дезача Законах хургба советски законодательство эргадоахаш тоадара гӀулакх деча, вай правовни нормаш Конституцега, советски общество дегӀаяра вай кхаьчача боарамга хьежжа кулийтача боаихаш бола керда бокка гӀа. Цо доккхий гӀулакхаш дӀадех Министрий Совета, вай ерригача пачхьалкхен аппарата балхагара. Вай республика хӀара гражданина правительствана тӀадехна деррига декхараш бӀаргадайна ца Ӏеш, гурга шийн бокъонаши республикерча гӀулакхех бола шийн бехктонхами.

* * *

Нохч-ГӀалгӀай АССР Министрий Совета хьакъехьарча НГӀАССР Закона проектах йола НГӀАССР Лакхехьарча Совета законодательни предположеней комиссе содоклад йир комиссе председатела депутата **М. А. Дорохова.** НГӀАССР Лакхехьарча Совета Президиумо тӀадиллара НГӀАССР Лакхехьарча Совета законодательни предположеней комисси хьежай правительства хьачуеннача Нохч-ГӀалгӀай АССР Министрий Совета хьакъехьарча Нохч-ГӀалгӀай АССР Закона проектага, хӀаьта из бӀарчча хьанийцача мога а лый, аьлар цо.

Комиссе хетачох Лакхехьара Совет хьажийта хьачуенна проект СССР, РСФСР, Нохч-ГӀалгӀай АССР Конституцешка, СССР-ен РСФСР-ен Министрий Советий хьакъехьарча Законашка хьежжа парте XXV съездо белгалъяь экономически доал дара методаш оргальха тоаяра, пачхьалкхен юкъара, доакъошта юкъереи территориальнии йоккхий проблемаш комплексни къоастаяра йола мероприятеш йизза хьахьоахкаши я.

Нохч-ГӀалгӀай АССР кхоачашдеш дола Конституцега диллача республика Лакхехьарча Советей цуи Президиумеи компетенцегӀа доаца пачхьалкхена доал дара дешаш къестадара Министрий Совет бехктонхаме хилара хьакъехьарча Конституце положеней ларда тӀа латташ я Закона проект.

Нохч-ГӀалгӀай АССР Конституцега хьежжа республика правительства балха опыт лоархӀаши Закона проекта тӀа белгалъяь я экономика, социально-культурни гӀирсаш хьалдара, доал дара кхыйола сфераш дегӀайоаларда даькъера Нохч-ГӀалгӀай АССР Министрий Совета керттера полномочеш.

Из документ бокка лоархӀам болаш да вай республика Министрий Совета, ерригача министерствай, пачхьалкхен комитетий, ведомствай практически балха керттера лостамаш белгалдара.

Юкъейта оттача Министрий Совета хьакъехьарча Закона проекта тӀа къаьгга белгалдоах социалистически законности пачхьалкхен дисциплиней дӀахо чӀоагӀъяро, советски гражданашта бокъонаши парагӀатонаши Ӏалашъяра къестаде дезача практически дешай даькъе Конституце дӀадехараш.

Закона проекта тӀа я Нохч-ГӀалгӀай АССР министерствай пачхьалкхен комитетий перечень, хьахьекхад цар правови положене керттера гӀулакхаш, белгалбаьб шоашта дӀатӀаяхкача доал дара сферашта кулгалдара бола цу органий бехктонхам.

Законопроекта тӀа кхоачамболлаш дика хьахьекха да правительства балха хьакъехьара дош. Цунна цхьана законодательни предложеней комиссе хиланза дарглоацаш лерхӀ Закона проекта 5-ча статьяна Министрий Совето республика Лакхехьарча Советага харжархой наказаш кхоачашдара лелама хьакъехьа хан-ханнахьа доклада телара дош тӀатохилга. Из де доагӀаш да дукха ха йоацаш КПСС ЦК-аи СССР Министрий Советои тӀайийцача планировани тоаяреи боахама механизмаца производства эффективности балха дикали лакхъяра воздействи ярей хьакъехьарча Соцам тӀа доал дара дерригача боарамашка цланий проекташ кийчъеча хана харжархой наказаш чоте эца деналга белгалдаь хилар бахьан долаш хӀаьта а.

Комиссе нитта хиланза дарглоацаш лерхӀ Министрий Совет ше хӀара денна беча балха тӀехь хьалкхуаш йоагӀача тӀехьеи, берашта ихетам балара доагӀаш дола хьалаш хьадара, школаш, деша даха ха йоацарий учреждененеш, спортивни сооруженеш сихагӀа хьалъяра дукхагӀа йоакхо е еаш хилар; идеологически, политикокхетама болх дӀахо тоабара, кагирхой ерригда группаш идейни кхетам балара юкъе а озаш, парте а халкъо а революциони, тӀема, къахьегама традицеша, коммунистически морале уйлашца кхетаяра дукхагӀа тернам тӀебахийта безаш хилар.

Закона проекта тӀа юха а хьахьокх Министрий Совет республика Лакхехьарча Совета хьалхашка, сессешта юкъерча хана — Нохч-ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совета Президиума хьалхашка — бехктонхамеи цунна отчет тела езаши хилара конституциони принцип.

Законодательни предположеней комиссе рекомендаци ду Нохч-ГӀалгӀай АССР Министрий Совета хьакъехьара Закон чӀоагӀде.

Комисси тешаш я хьоахадаь тӀатохараш юкъе а хьош Нохч-ГӀалгӀай АССР Министрий Совета хьакъехьара Закон Нохч-ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совето тӀаэцар Нохч-ГӀалгӀай АССР Конституце положенеш кхоачашъяра, республикана хьалхашка латта доккхий декхараш кхоачашдара бола пачхьалкхенна доал дара органий болх эргабаькка тоабара лоархӀаме хӀаиз хургйолярах.

* * *

Нов. М. А. Керимова доклада йола пренеш дӀайолаелар Нохч-ГӀалгӀай АССР юстице министра депутата **И. А. Албастова** къамаьлца. Ах шерал кӀезига дукхагӀа ха яьннай аьлар цо Нохч-ГӀалгӀай АССР пачхьалкхен Ӏаьдала Лакхехьарча органо Конституци — автономни республика керттера Закон тӀайийца. Конституциони положенеш дегӀайоалаеш тахан вай ювц Министрий Советах — къаман автономе лакхехьарча исполнительни распорядительни органах долча Закона проект.

Закона проект я автономни республика правительство халкъа боахама доакъошта а, социально-культурни балха а, социалистически законность лелаяра а эффективни доал дара бехктонхаме я яхачи положенеш тӀара хьайоагӀаш.

Доклада тӀера хьагуш ма хиллара, вай партеи Советски правительствай керттерча декхараша ма яхара шийн болх, парте областной комитето кулгал а деш, дӀахьош НГӀАССР Министрий Совет шийна тӀадехка декхараш де лерхӀача тӀа а йийра кхоачашде яьннай. Цунна тешал ду экономически потенциал планагӀа, лерагӀа дохкагӀа хилара, республика къахьегамхой хьал-торо айялара.

Нохч-ГӀалгӀай АССР правительства чӀоагӀа уйла тӀа ухийт халкъа боахамера правовни болх эргабоахаш тоабарах цун лоархӀам айбарах. Алхха тӀехьарча цаӀи ахи шера Министрий Совет кхоаза хьежай цу дешашка, хӀаьта хьадда де дезараш даьд республика халкъа боахама тайп-тайпарча доакъошка правови служба лоархӀам айбара.

Цу проблемай еча уйлах дувцаш ала безам ба вайна дӀахьалхашкахьа даха новкъарле еча хӀамаех. Республика цхьайолча предприятешка, учреждененешка, организацешка телхаду къахьегамах дола законодательство, балха хана бе боагӀа тӀахьожам бац. Цу дерригено а бух соцаш общественни производства эффективность айяра декхараш кхоачашдара во Ӏоткъам бу.

Закона проекта 13-ча статья оттаду, юахар депутата, Нохч-ГӀалгӀай АССР Министрий Совето общественни порядок лораяра, гражданий бокъонаши парагӀатонаши Ӏалашъяраи лораяраи де дезараш ду. Из шийн масса кхоачашъеш правительствас тӀехьарча шерашка цкъа дийца Ӏиннадац правопорядоки зуламашца лоаттабу къовсами чӀоагӀбара дешаш. ХӀаьта а, дӀадахача а укх шера а вайцига холуш ла общественна духьалара зуламаш цхьайолча даькъе дукхагӀа хиннилга. Кхыча зуламашца цхьана саготдеш да автотранспорта деш дола зуламаш дукха долга. Министрий Совето тӀехьарча шерашка дагрхӀа соцамаш тӀаийдаьд аварешца къовсам лоаттабарах. Хетаргахьа уж кхоачашделга во вӀаштӀехьдаьккха да.

Хетаргахьа, тахан правительства компетенцешн декхараш белгалду Закон тӀаэцаш, вай де мел дезар де деза из бокъонца кхоачашдара. Нов. Л. И. Брежнева аьнна Закон дахаш, лелаш хилац из кхоачашдеш хилза мара, иза дешаш дага а кхоабаш.

Нохч - ГӀалгӀай АССР Министрий Советах дола Закон тӀаэцарах, аьлар Гудермесски локомотивни депо слесара депутата **Р. Н. Шатова**, республике пачхьалкхени боахамех балха доал дечара керда мул хургба. Республика правительства дукхагӀа уйла тӀаахийта еза шийн решенеши лакхехьарча органий соцамаши кхоачашдара тӀахьожам лоаттабара.

НГӀАССР Министрий Совет республика Лакхехьарча Совета хьалхашка бехктонхаме а я цунна отчет а тел. Цунца дийла теркам тӀабахийта безаш бар харжархой наказаши депутатий запросаши кхоачашдара. Практике нитта а хул, наказаш кхоачашдара Министрий Совето тӀайийца мероприятеш йизза кхоачашъяц, цхьадола наказаш хоржамашкара хоржамашка дувл. Къаьстта аьлча, сона наказ денндар город Гудермесе культура ЦӀа хьалдайта. Наказ тӀанийцар, бакъда даь цхьаккха хӀама дац. Цудухьа Министрий Совето наказаш юкъеахийта деза республика экономически социальни дегӀайоалаяра планашта, хӀаьта уж кхоачашдара кхы а чӀоагӀагӀа тӀахьожам лоаттабе а беза.

Нохч-ГӀалгӀай АССР Министрий Советах долча Закона проекта республике экономикеи культуреи хьалъеча доал делга эргадоахаш тоадеча бокка лоархӀам хиларах дийцар шеи къамаьл деш халкъа депутатий Ачхой-Мартановски районни Совета исполкома председатела депутата **М. М. Керимова.**

Закона проекта тӀа оттаьча республика Министрий Совета балха дерригача доакъошкарча компетенцешеи полномоченеи Ӏалашду, аьлар оратора, правительствана шийн декхараш кхы а дикагӀа кхоачашделга.

Халкъа боахама доал деча бокка лоархӀам болаш да Ӏилман ларда тӀа планировани яр. Бакъда цу балха тӀа кхоачамбоацараш хулийт, цар во Ӏоткъам бу производство дегӀайоалаеча. АргӀанарча шера планаш оттаеш пхе шера плана контрольни цифраш хувц.

Депутата белгалдир, Министрий Совето хьагул а ю дӀа а йоаржаю халкъа депутатий моттигерча Советий исполкомий дика опыт, цар балха стили методаши эргайоахаш тоаяра, къахьегам Ӏилман ларда тӀа вӀаштӀехьбаккхара принципаш юкъейоалаяра тӀадеркадаь гӀулакхаш чакхдоах. Аьнна йола Закона проекта 13 статья бокка лоархӀам болаш бола. Цу статьяс дӀадехараш кхоачашдаро гӀулакх дерга моттигерча Советий болх тоабара.

Тахан республика Лакхехьарча Совето, аьлар Грозненски аэропорта самолета командира депутата **В. Г. Шунин**, — дувц бокка лоархӀам болеи эшаш долеи документ. НГӀАССР Министрий Советах долча Закона тӀера дургба Нохч-ГӀалгӀайчен экономикен культуреи дегӀайоалаечара республика правительства лоархӀами бехктонхами айбе.

Республика экономически, культурни, социальни вахаре кӀезига лоархӀам болаш яц грозненски аэропорт. ТӀехьарча хана цох хиннай бокка транспортни узел. Халкъа боахамеи республикеи бахача нахьеи хьашташ дизза кхоачашдара 1974 шера г. Грозне хьалъе йолаьй аэропорта керда комплекс. Цун хьалхара аргӀа болх бе йолаелар 1974—1976 шерашка. Бакъда гӀишлошъераша йоахо ялзар шоллагӀа аргӀа хьалъяр сихдара. Шерагара шерага телхаеш я лоархӀаме объект хьалъяра ханаш. Министрий Совето вӀашагӀйолла еза тӀехьадисар дӀадоаккхалургдола штаб.

Нохч-ГӀалгӀай АССР финансий министра депутата **А. И. Иванова** белгалдир Лакхехьарча Совета сессе ювца оттаяь Нохч-ГӀалгӀай АССР Министрий Советах долча Закона проект лоархӀаме политически акт йолга. Из низза йоагӀаш я доал дара ленински идеяшеи принципашеи, СССР Конституце тӀара, РСФСР Конституце тӀара, Нохч-ГӀалгӀай АССР Конституце тӀара хьадоагӀа правительства декхараш оттаду.

ХӀама хьакхолла низаш дегӀаахара хаддаза йоакхо еш вай парте чӀоагӀа уйла тӀаухийт социалистически боахам лелабара механизм эргайоахаш тоаяра. Цунна дола тешал да массехк дийнахьалха КПСС ЦК-и СССР Министрий Советои тӀайийца «Планировани елга тоадарахи производства эффективности балха дикали айяра боахама механизмо еш йола воздействи чӀоагӀъярахи» бола соцам.

Из соцам — республика пачхьалкхен доал дара ерригача органашта болх бара хьадда йола программа. Боахами культуреи хьалъяра йӀаьхийча опытах чӀоаӀале лувцаш вай Нохч-ГӀалгӀайчен къахьегамхоша толаме кхоачашъю КПСС XXV съездо оттаьь хӀама хьакхолла программа. Республике шерагара шерага цахаддаш дегӀаух общественни производство. ХӀаьта продукци хьаярен из маьхала яккхарен керттера хьокхамаш кхоачашдой а юкъера къахулари дикала хьокхамаши дикагӀа хила доагӀаш да. Къаьст-къаьстача предприятей, совхозий кулгалхой хьежаш бац экономически служба балхага, экономически хьокхамиш тахнаш, мелча бесса а план кхоачашъе гӀерт. Оратора доаладир моттигерча промышленноста министерстве, Урус-Мартановски района «Горец» яхача, Грозненски района «Заря» яхача, Надтеречни района «Горагорски» совхозашка экономически служба во дӀаоттаьь хилар гойташ дола масалаш. Республика духхача организацешка, предприятешка, совхозашка телхаш штатни дисциплина.

* * *

Н. И. Семенова докладах йола пренеш хьайиллар халкъа депутатий Шалински районни Совета исполкома председатела депутата **Л. С. Сайдаева.** Общества вахара ерригача сагӀонашта, социалистически демократи эргаьяккха тоаяра Ӏалаьмате чӀоагӀа влияни ю СССР, РСФСР, Нохч-ГӀалгӀай АССР Конституцеша, аьлар цо. Цар бокъонца Ӏалашъю пачхьалкхени общественнии гӀулакхашта доал дара йола советски гражданий бокъонаш.

Демократически лардаш дӀахо дегӀайоалаеш хӀама хурга укх сессе проект юцийта оттаьь долла Нохч - ГӀалгӀай АССР халкъа депутатий моттигерча Советашка хоржамаш дара хьакъехьара Закон тӀаэцар. Законопроекта тӀа белгалдаь да харжархоша духьале йоацаш шоай лоӀам дӀахьокхара мел эшаш дар. Цу тӀа дӀачӀоагӀъю массане юкъарча, нийсача, духхьаларча хоржамий бокъонах къайлагӀа кхаж а тоссаш йолча принципий ларда тӀа хьахинна хӀанз йолаш йола хоржамий порядок. Цунна цхьана а кхы цӀаьнха а бакъду алхха социалистически пачхьалкхен хьалашка мара уж принципаш бокъонца демократически маӀан долаш ца хилар, кӀаннха а буржуазни пачхьалкхене доацаш а хила йиш йоацаш а дола маӀан.

Нов. Сайдаева аьлар, халкъа депутатий Шалински района Советашка хержа 958 депутат ва. Цар айхха бувзам лоаттабу харжархоща, хан-ханнахьа царна хьалхашка отчеташ тел. Депутаташ производстве хьалхалаттараш ба, царех дукхаха бараш СССР орденаши медалаши ена ба.

Закона проекта тӀа къаьстта лоархӀам бу харжархой наказий. СССР Конституце тӀа харжархой наказий хьакъехьара положени законодательно дӀачӀоагӀъяро новкъостал даьд уж кхоачашдара беш бола беррига болх тоабе. Депутаташи харжархойи шоаш а дукхагӀа хьашт долаш а теркам тӀабохийташ а бе баьннаб из болх. Района моттигерча Советий депутаташта дешта хиннача 591 наказах 567 е 96 процент дараш кхоачашдаьд.

Республика Конституцега хьежжа оттаьь «Нохч-ГӀалгӀай АССР халкъа депутатий моттигерча Советашка хоржамаш дара хьакъехьарча» Закона проект йийшачул тӀехьагӀа, аьлар Вознесенски газ чакхйоахача завода оператора **Т. Т. Шабельникова**, Коммунистически партена, Советски правительствана доккха баркал ала безам ба са кагирхой чӀоагӀа йоакхо ярах, царех чӀоагӀа тешам боларах.

Закона проекта 2-гӀа статья тӀа аьнна да Нохч-ГӀалгӀай АССР 18 шу даьнна беррига гражданаш харжа а хержа хила а бокъо йолаш ба, аьнна. Тха районе кагирхоех хержав халкъа депутатий городской Совете 56 депутати, моттигерча Советашка 86 депутати. Уж берригаш а массазарча комиссешка болх беш ба. Къоначa депутаташа шоашта тӀадилла гӀулакх дика кхоачашду, хьинаре дакъа лоац производственни балха юкъе а общественно - политически вахаре а.

Из мадарра хьагойт тха завода коллективо а. Укх шера хьалхарча ах шера планал совгӀа 192 эзар сома продукци маьхала яьккхай цо. Заводе болх беш я 5 комсомольско - кагирхой бригада, шоашта юкъе 45 къона болхло а волаш. Уккхаза цар чакхйоакх къахьегама а производственни а дика школа.

Парте кагирхой еча ленински йоакхонах дийцар сессе трибуна тӀара ВЛКСМ Нохч-ГӀалгӀай обкома хьалхарча секретара депутата **Г. Х. Эльмурзаева.** Из цӀаьккха а бакъдеш хӀама да нийсазлагӀа хержача РСФСР Лакхехьарча Совета итталгӀача сессе решенеш, вай ювца законопроект. Моттигерча Советашкарча хоржамий хьакъехьара Закон тӀаэцаро шерра торонаш хьаелл коммунизм хьалъеча общества гӀулакхашта доал деча кагирхоша кхы а хьинарегӀа дакъа лацара.

Парте хьалхленца ше а Ӏомалу кагирхой а Ӏомабу комсомоло ленински хьисапе баха а болх бе а, даьй гӀулакх доагӀгӀача беса дӀадахьа, коммунистически идеалаш бахьан долаш къовсам лоаттабе.

Тахан 120 эзар сег чулоацаш йола областной комсомольски организаци, республика беррига къахьегамхой санна, В. И. Ленин ваь 110 шу дизара накъайодаш тӀатеӀӀа болх беш я КПСС XXV съезда, комсомола XVIII съезда исторически решенеш кхоачашъеча, 500 гаргга комсомольцо, зӀамигача сагон йоӀон кхоачашъяьй итталгӀча пятилетка план, 3,5 эзар гаргга сег чулоацаш йола 52 комсомольско-кагирхой коллектив 1980 шера чотах къахьегаш я.

* * *

Массава а рагӀа волаш Нохч-ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совето тӀайийцар Нохч - ГӀалгӀай АССР Министрий Совета хьакъехьарен Нохч-ГӀалгӀай АССР халкъа депутатий моттигерча Советашка деча хоржамий хьакъехьарен Законаш.

Берригача харжархой хьашташ кхоачашдар духьа

Нохч-ГӀалгӀай АССР халкъа депутатий моттигерча Советашка хоржамаш дарах долча Закона проектах доклад йир республика моттигерча Советашка хоржамаш дарах долча Закона проект кийчъяра НГӀАССР Лакхехьарча Совета комиссе член, депутата **Н. И. Семенова.**

Нохч-ГӀалгӀай АССР халкъа депутатий моттигерча Советашка хоржамаш дарах долча Закона проект укх сессе ювцар, — аьлар цо, — Коммунистически партен Центральни Комитетои пачхьалкхени общественни вахара правови система дӀахо чӀоагӀъяра йоакхо ярах дола керда тешал да.

Проекта ларде яхаш СССР Конституце, РСФСР Конституце, Нохч-ГӀалгӀай АССР Конституце халкъа депутатий Советашкарча хоржамий системеи хоржамаш дара порядоки оттаеш йола нормаш, хӀаьта нитта СССР Лакхехьарча Совете хоржамаш дара Закона, РСФСР Лакхехьарча Совете хоржамаш дара Закона, Нохч-ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совете хоржамаш дара Закона нормаш. Проекта тӀа йитай халкъа депутатий моттигерча Советашка хоржамаш дарах кӀанз леладеш долча законодательства дукха положенеш, хӀаьта нитта чоте ийцай хоржамашта кийчо яреи чакхдахареи дукхача шерий практика.

Къаьстта аьлча оттаду депутатий ерригача моттигерча Советашка хоржамаш делга Советий полномочеш чакхъяла шин беттал кӀезигагӀа боацача хана оттадела, хӀана леладеча хоржамех долча законодательствагӀа цаӀи ахи бутт хиннача, хӀаьта уж цхьан хана а ду.

Моттигерча Советашка хоржамаш дара йола хоржамий округаш вӀашагӀйоахк йоагӀ-йоагӀача халкъа депутатий исполнительни комитеташа, цу Совето чулоацача ерригача территоре тӀа баха нах цхьан боарамагӀ а болаш. Из деш Советий хӀара звенона оттаду кӀезигагӀа е дукхагӀа хоржамий округаш мел хила еза.

Проекта тӀа керттерча дакъехье юташ я хоржамий участкаш вӀашагӀйоахкара хӀанз йолаш йола порядок. Цунна цхьана проекта тӀа да беррига баха нах а боацаш харжархой дукха е кӀезига хилярга хьежжа хоржамий участкаш вӀашагӀйоахкилга. Цу тӀа оттадаь да 100-чел кӀезигагӀа е 3000-чел дукхагӀа харжархой боацача хоржамий участкаш вӀашагӀйоахка. ХӀанз леладеча хоржамех долча законодательствагӀа хила везар 500—3000 саг.

Закона проекта тӀа керттерча даькъе нитта юташ я хӀанз йолаш йола харжархой спискаш оттаяра порядок. Цунца цхьана проекта тӀа лаьрхӀа да кхаж тасса бокъо йола удостоверени а долаш бахьнхача наьха хоржамий участке кхы тӀа а список оттаелга. Цу тӀа оттадаь да кхы тӀа оттаеш йола список, керттеръяр санна исполнительни комитето а ца уттаеш участкови хоржамий комиссе оттаелга.

Цу раздела тӀа предложени йоалаю халкъа депутатий исполнительни комитеташа уж спискаш оттаяра хиланза ярглоаца харжархой учет Ӏалашъеш йола правило дӀачӀоагӀъе, аьнна.

Проекта тӀа оттадаь да хоржамий комиссей полномочеш дӀа-кха екъалга. Хоржамий комиссешкара общественни организацейи къахьегача коллективайи викалаш дукхагӀа хилийтара духьа цу комиссешкара нах дукхагӀа хулийтилга.

Халкъа депутатий моттигерча Советашка хоржамаш дара дукхача шерий практика а моттигерча органий дукха дехараш а чоте а ийца, проекта тӀа оттадаь да халкъа депутатий поселкови, юртий (станични) Советашка хоржамаш деча хоржамий округашка окружной хоржамий комиссеш вӀашагӀ ца ехка. Цу комиссей функцеш кхоачашъергья цу хоржамий округий территореш чулоацача хоржамий участкови хоржамий комиссеша.

«Кандидаталла депутаташ оттабар» яхача разделе моттигерча Советашка депутаталла кандидаташ оттабара порядкана регламентировать ду, оттадаь да хоржамаш де оттадьчул тӀехьагӀа пхийтта ди даьлча уж оттабелга дӀадоладеи хоржамаш хила 25 ди дусаш чакхдаккхеи. Нохч-ГӀалгӀай АССР Конституце Советий ерригача звеношка депутаталла кандидаташ оттабара бокъо общественни организацешта, къахьегача коллективашта, эскара доакъошкара военни гӀулакхаштӀарчар собранешта дӀачӀоагӀъю.

Проекта тӀа керттерча даькъе юташ я йолаш йола кхаж тассара а хоржамий итогаш яра а порядок. Цу цхьан хана проекта тӀа я хоржамаш нийса чакхдоахилга Ӏалашдеш йола кхы тӀа а гарантеш. Предложени йоалаю округа харжархоех ахел совгӀар цунна тӀехьа кхаж тесса вола депутаталла кандидат хержа лархӀа, аьнна. Леладеш долча законодательствагӀа хержарг лоархӀ округе гӀолла хьачуеннача а бокъонца лаьрхӀача а голосех дукхагӀа ярш кхаьча кандидат.

Докладчика аьлар, Закона проекто дӀачӀоагӀъю Ӏаьдала моттигерча органашка деш дола хоржамаш бокъонца демократически ларда тӀа, общественни организацеша, къахьегама коллективашеи советски гражданашеи шерреи хьинарен дакъа а лоацаш чакхдахара нормаш.

Хоржамех дола закон тӀаэцарах хургья КПСС XXV съезда решенеш толаме кхоачашъяра тӀехьа лоаттабеча къовсаме къахьегамхой хьинар айдеш йола керда стимул, партенеи цуи Центральни Комитетаи гонахьа советски халкъ моаххаза санна чӀоагӀа кхотаденна хилара дола тешал.

ЛАКХБЕ КОММУНИСТИЧЕСКИ КХЕТАМ

Идейно - политически кхетам лакхбеш бу оха школе болх. ЛоархIаме да В. И. Ленина вахарах лаьца «Ленина бера ханара шераш», «Ленини Октябрьски революци», «Ленини социалистически законности» яха беседаш яр. Вай партеи правительствон документаш бераша юкъе доархадар лоархIам болаш да. Тха школе хилар «XXV съезда исторически лоархIам», «Вай керда Конституци — чIоагIа лоархIаме хIама да» яха лекцеш, тематически сайренаш, конференцеш, докладаш еш бар 10-ча классера дешархой В. Чеботарева, С. Афутина, С. Дзангиева, Н. Бекботова, Н. Ткачева, кхыбараш а.

Коммунистически кхетам айбара новкъостал ду ленински зачето. Дешара шу долалуча хана хIара комсомолец шиі план йолаш вар. В. И. Ленина III съезде даь къамаьл, Л. И. Брежнева йаздь «ЗIамига лаьтта» «Юхадийнадалар», «Целина» яхача книжкаех лаьца яьча конференцешка бераша белгалдаьхар советски наха тIем тIа, халкъа боахам юхаметтаоттабеш, эрий дехьа лаьттана карадерзадеш карагIдийнна денал доля гIулакхаш. Дика торнам тIобахийта лелабу оаха интернациональни, атеистически болх берашцеи цар дэьшцеи новкъоштцеи.

Адамашта юкъера доттагIал чIоагIдара хетаяь тайп-тайпара беседаш, лекцеш хул тха школе. Тха дешархоша IомабУ вай республикерча писателий шоллам, дукха ха йоаццаш тхо долча хьоашалгIа баьхкабар Р. Ахматова, А. Боков, Ш. Арсанукаев, А. Сулейманов, И. Мингаж, цар шоай балхах лаьца дийцача къамаьлашта раьза дар бераш, цуморча вIашагIкхетарашна Iалаьмате доккха гIоновкъостал ду кхетама болх тоабара, лакхбара. Пайдане йолаш чекхъьлар школе хинна укх темай беседаш а. «Парижская коммуна», «8 март — кхалнаьха цIей», «1 Май — къахьегамхой цIей», «Вай республике Советски Iаьдал оттадеш С. Орджоникидзе, Н. Гикалос, А. Шерипова, ГI Ахриева лоаттабаь къовсам», кхыраш а.

Торкам тIабохийташ бу оаха атеистически болх а, хьинаре болх беш я халкъа университет, укхаза лаладугIаш ва 118 саг. ХIара бетта царна тайп-тайпара лекцеш еш, кинофильмаш хьувкх атеистически темаех лаьца. Иштта хьехархочо А. Кактарашвиле йийшар «Ислам хьедаларн цунах доала зулам», Л. Албакова — «Ислами кхалсаги», В. Тихоновская — «Баптистий сектах доала зулам», Ю. Кусмалева — «Космос караерзаяр» яхеи кхыйолеи лекцеш.

ЛоархIаме яр 10 классашка болча дешархоша яь конференци. Цар докладаш йир «Къаьмача замах юхедисача гIулакхех доала зуламаш» яхача темах. Шоай докладаш тIа цар белгалдир цу гIулакхех доала зуламаш, хьалкхувш боагIача наха тIехьадиса гIулакхаш ца эшаш хилар. Идейно - политически, интернациональни, атеистически болх вIаши бувзабенна ба, цо хьалкхувш йоагIача къоначa тIехьеи коммунистически идейши а эстетически а, нравственни а культурни а сакхетам айбу.

Т. ХАШИЕВ,
Сунженски районерча Нестеровскал яхача станицерча юкъерча школа директор.

ПРОФЕССОРА СТУДИТСКЕ ГУЧАДАЬККХАР

Органаши тканаши юхаметтаоттаеяга — дарба дира нерда ниъ бий теш?

Московски биолога профессора Александр Николаевич Студитске дунен тIа эггара хьалха лакхерча кьайбаьшта эксперимент е яь йоккхий мышцаши царех чакхъьнна йола сосудаш, нерваши цоаш хиннача беса юхаметтаоттае вIаштIехьдаьинад.

ХIанз советски Iилмахочуи эксперименташ дунен тIа йоккхийча дукхагIйолча лабораторешка цIевкха е техна яьнначул тIехьагIа коллегаша цунах лоархI кердача Iилмана — миоморфологеиэ дарда санар. дукхавешт уйлаш ю: фу дургдо цу Iилма практически уналщено лорьяра?

Принципиальни лоархIам болаш хIама да профессора Студитске гучаьнна йола дукхагIа толаяь ме хул организм дикагIа юхаметтаоттаа могаш хилара хьакъехьара положени. Цкьарчоа харцахьа хеталуш йола из тезис бапхе юкъейоалаяро, хетаргахьа, тIанIалтIа боаккхаргьа ерриге хирурги, къастта а травматологи.

Профессора хьалийлачо кердача тайпара хьежа ядда кхоачаву мурча органий лазорий хирургега.

СУРТА ТIА: профессор Александр Николаевич Студитский.

Б. КАВАШКИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

ТIема а къахьегама а ветеран

РОТА ПАРТОРГ

Вай городе кIезига бац Фример Иосиф Матвеевич новкъаш болз нах. хIанз вьтча, 30 шу соттIа ха лькхкой цо Челюскинаша цIерагIа долча кинотеатра директор волаш. Цу балха тIа из дика вовзаш хиннавале а, Сийлахь-боккхача Даймехка тIема доакъошхо из хиннилга массанена а хац.

— ТIом болабеннача хана сапернй бригаде вар со, — аьнна доладир Фримера шиj къамаьл. — Ростове а Таганроге а хиннача тIемашка дакъа лоацеш вар. Нанкъашка жимаш ехнар, къарихалаш доккхача аьшнасаьргах яьнз картех салташта пакхбувла моттигаш кийчйора оаха, фашисташ ехкача минех ижкъаш, кхыйола моттигаш цIенйора... Донбассе, Миллерово, Моздоке хиннача тIемашка а дакъа лаьцад аз. Цкъа чов а хиннa госпитале нийсвелар со. Вийрза цигера араваьлча со хьожавир 9 арме чуйоагIача 150-ча огнеметчикий роте. Укхаза парторгаш а хержар со. ТIом чакхбаллалца цу роте а хилар.

— Цу ротах лаьца дувцал. — дех аз.

— МоллагIча наступлени йодача подразделенеча гIоновкъостала йохийтар тха рота, — дIахо доладир шиj къамаьл Иосиф Матвеевича. — Наступлене додача эскара хьалхабаьле, царна никъ цIенбеш, тIема приказ кхоачашдеш хулар огнеметчикаш.

Дукха техкай тIема аренаш старшинас Фримера. Цо дакъа лаьцад Новороссийске, Керченски хи оасе, Феодосиц, Балаклаве, Севастополе а тIемаш тIа. ТIом беш хиннав из Карпате, Ужгороде, Чопе. Фашистски гIаьрахоех Дьнхеи лаьтта мукъадаьккхача гIоне Польше, Чехословаке леташ а хиннав.

Чехословаке тIом лаьттаж дар из. Нижне-Верецкий яхача горола тIабода наьь цIенбе аьнна приказ делар ротана. Массанена кхьона, ротана хьалха аьнна волар парторг И. Т. Фример. Етта йолавелар огнеметаш. Дукха ха ялалехьа цIенбир пехотана эшаш бола никъ.

Чехословакерча Парубка яхача юрта рота салоIача хана тIаьера нварал. ТIем тIа майрал гойтаж фашисташна летаж хиннача салташта фронта командование цIерагIа совгIаташ лаьчаш цIевелар из. Укхаза парторга Иосиф Тимофеевич Фримера лаькха тIа Iоаллар шорала «За отвагу» яха медали Цlеча Седкъа ордени.

1945 шера цIенгахьа вийрзача гIоне 1977 шу тIаккхачалца юха а цу кинотеатра директор хул из. Цу шера март беттa пенсе вода. ТIем тIа даьхача толамех Фримера ворхI пачтахьалкхен совгIат делаа. ТIом дIабаьлча гIоне хьинаре къахьегаш хиларца тийнна а да цун дукха совгIаташ: Ленински юбилейни медаль, «Къахьегама ветеран» медаль, «ТIехдика болх барах» яхеи «РСФСР кинематографе отличник» яхеи значокаш.

Цунна цхьана болх беш болча новкъосташа сийдеш пенсе вахийта. ХIанз лаIа хьакъ долаш салоIаш ва тIема а къахьегама а ветеран.

С. ВОРОНИН.

ТХЬАМАДАЛ ДЕЗА МАЖДИН

(БЕЛАМЕ ДУВЦАР)

Устаз чIоагIа хесторца мурдашта юкъе чIоагIа гIоравьнна вар Маждин. Моллад дешаш а лакре гулбеннача мурдаша а «хьалвала Маждa» аьле баьрчче воаккхар из. Ханна шийла боккхагIа болча мурдаша, баьрчера моттиг а енна це магIаваьнка Iохоавича. чIоагIа дега тоам хиле, гIадволар Маждa.

Мурдий тхьамада хила дагаволаш а, эггара тIехьа нар шийх шоай турких верг хиларгт дог тейша вар из. Амма цхьа хIама даьлар дукъал.

Цкъа гулакх лаьрххIа леладу цо, мурдашта юкъе а дош долаш ер ва Маждa, вхьабакъда шин Iаьса воI, Шабаз, хаттаме. бусалба дыцна тIаьрраве карагIа далаш цуж, мурдаша оал яхаш кхалнакха дувцаш тевар Маждина.

«ЭтI, са воI Шабаз Iаьса хилар да ца могилга да-кха буссалба весхараша сох тхьамада е турках ва велга», яхача уйлаша воргагIваьшта цIагIа Iоххайна вагIача Маждина. цIаьнка дIаарa хьежача нйтIа араваьнна латтача шиф воIах, Шабазах, бIаргхайттар.

— ВоI, хьавел укхаза, — аьнна дIаарахкайкар Маждa.

Хьажаюкъе бий миссел шод а боаллаш кхоахкаенна вагIа шин да бIаргавайтa цешваьлар чуваьнна воI.

— Эъ, фу дьйд хьина, дада, ма чIоагIа воча ваха ца хьо? — ла йист хилалехьа хаьттар воIо.

— КIаьнк! — доладир Маждас. — Даьна мутIахьа воаш воI накaс хьа ма волве, нагахьа сона вой а. дийна ма вусалва. аьнназ ваI лаьша. ХIаьта хьо. са воI, сога ладувгIаш вац, хьай дас яхар ди Ia, — аьнна кIирвенна гIоIа бIарахьежар Маждa.

— Ма е.ла, дада. ишттa, Ia бердах чу аьнна яхе. берлах чу аьнха а раьла ва со. цхьабакъда цхьа хIама ла сона дегаз хеташ...

— Фуд ца хьона легаа хетар? — хаьттар Маждас.

— Хьона тIехьа я этта яlсмола вуха раьза ваи со. Цу гIулакхо со раьза я вац. цига ваха ла а лаи сона.

— ДIовалаь сона гучара. кхалнахина цхьена нэтеш оалача ансамбле дIагIо! Цига я тха моттиг. ЖIали, во жIали, — аьнна, пIаIаргахьа кулг лостадир Маждас.

Р. ХАДЖИЕВ.

ДукхагIа йоакхо е культура учреждеией

Селхан культура министерстве хилар культурно-сердалон учреждеиеш Iанга кийчъяра гIулакхаш мишта лел хьоаш йолча республикански комиссе аргIанара заседани.

Шоай районашка уж гIулакхаш мишта латт дувцаш отчеташ йир Наьсарен, Гудермесски, Сунженски районий культура отделий заведующета Аушева, Зубайраева, Февралевас.

Гучадаьлар соазка укх хана хиннача дикагIа укх шера уж гIулакхаш лелалга. ДукхагIа йолча клубашта, культура цIеношта, библиотекашта ремонт яь яьннай, кIора чуззa баьнкаб, Iалашдеш латт дос. Массайола культурно-сердалон учреждени Iанга жиаш дола гIулакх даь кийчъяь ярсьл цхьоалагIа октябрь хьатIаоттап.

Цхьабаьъда, даь дика гIулакхаш тоъал даlе а, дукха да кхоачамбоадараш а: цхьайолча учрежденешта яь ремонт эсала яй. гIишлой организацеша из ремонт миштa ю моттигерча районий комиссеша тIахьожам лоаттабац, даь балхаш акташ увттаеш хьайдац. Нохч-ГIалгIай Министрий Совета снабжени сбытеи управленес культурно-сердалон учреждеиешта хьахецаш хьу, ардакхаш, кхьйола гIишлой материалаш яц. Цу учреждеиешта ремонт ярa, квартираш телара, нйIдеш долча алапешта ахта уIатохара, степендеш телаш катирхой училищашка, вузашка ахийтара колхозаша, совхозаша йоакхо яц. Цу гIулакхех лаьца цар беххтокхам айбе беза.

Заседане къоастадир уж кхоачамбоацараш дIадахара де деларан.

А. БЕК.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

14 август.

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — Iуйранара гимнастика.
9.05 — «Дешархошта музыка». Композитор Прокофьев.
9.50 — «Андромеде [illegible]». Художественни фильм.
11.05 — «Пушкина стихаех». Телевизионни музыкальни фильм. Йистедаьлча — кердадараш.
15.30 — Кердадараш.
15.50 — «Юртара вахар». Кинопрограмма.
15.55 — Фильм—бераша. «Дукха мотта!» Телевизионни художественни фильм.
17.15 — «ДергIа бераш».
18.00 — «Iаман вахар».
18.30 — «Стихаш—берашта».
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — Города Ореза баьвнстаий трове из выступлени.
19.20 — «Малера вIашагIкхетараш». Автор — политически обозреватель — А. Овсянников.
19.50 — «Лаьттар гуэ» [illegible] телевизионни дукхача серей художественни фильма премьера. 5-гIа сери.
21.00 — «Ха».
21.35 — Балета советий концерт. Перерыве — «Тахан дунен тIа» яха информационни выпуск.

II ПРОГРАММА

17.00 — Киножурнал.
18.10 — «Нохч-ГIалгIайчу гIоладаь». Информационни программа (эрсий, гIалгIай меттала).
18.30 — «Дунен халкъашта юкъера обозрени» (гIалгIай меттала).
18.45 — «ХьажгIаш Кирова цIергIа совхозе». Документальни фильм.
19.05 — «Халкъа кхоллам» (нохчий меттала).
19.35 — «Лахзбеллам болча салар». Фильм.
19.40 — «Шоана. [illegible]» (гIалгIай меттала).
20.00 — Бейса даьккхаа хийла шуна, бераш.
20.15 — «Дунен халкъашта юкъера панорама».
21.00 — Моцарт. «Юпитера симфони».
21.40 — «Евгения Гранде». Художественни фильм.

19.40 — «Кинолюбителий клуб». Йистедаьлча — кердадараш.
14.30 — Кердадараш.
14.50 — «Сибарейн Гьавара Малхбоален гIолла». Кинопрограмма.
15.20 — «Эрсий мотт».
16.00 — Воронежски музыкальни училище халкъа инструментий оркестра концерт. Воронежера передача.
16.30 — Дунен халкъашта шахматий бераш цхьана. «Маьлха город Анапа». Телевизионни очерк.
17.00 — «Вай заманча [illegible] дола Дунен халкъашта юкъера чемпионат. Фехтовани. Тон тахар. Будапештера передача.
17.30 — «Шоаш дола моттиг йоашйта, хурманнаш».
18.00 — «Москвана шира керадакх».
18.30 — «Санкердаме хотьаш».
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — «Дхаьпа Спортсмена» (серге).
19.30 — «Алкоголизм» — дера беседа. Даьккъа леванна из Латвийски ССР укхахIенон министерства керттера наркологе Сереш даннц.
20.30 — Инде кортамухъал кхайкхайна Дегаа. Кинопрограмма. «Инди гIалара и гаргара а».
21.00 — «Ха».
21.35 — «Дунен халкъашта юкъера Олимпийски спартакиад». Прага трансляцин. Йистедаьлча — «Тахан дунен тIа» яха информационни выпуск.

II ПРОГРАММА

17.30 — «ДоттагIал». Киножурнал.
18.00 — «Нохч-ГIалгIайчу гIоладаь». Информационни программа (эрсий, нохчий меттала).
18.20 — «Лыпа гIехьадиса гIулакхаши. сага укхахIенон». Беседа (нохчий меттала).
18.50 — НОТ юрта боахама (нохчий меттала).
19.10 — Фильм.
19.30 — «Йогайна» (нохчий меттала).
19.20 — «Ха. халкъала» — документальни фильм.
19.40 — «Писаньона гIоналтия — сага» (гIалгIай меттала).
20.00 — Бойса даьккхаа хийла шуна, бераш.
20.15 — «Музыкальни киоск».
20.45 — «Пробитый форад». Телевизионни документальни фильм.
21.40 — «Ши Вонна». Телевизионни фильм.

15 август
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — Iуйранара гимнастика.
9.05 — «Кьомакарий кхоллам».
9.35 — «Лаьттар гуэ». Телевизионни дукхача серей художественни фильм. 4 сери.

РАДИО

14 август

6.40—Юртара Iуйре (эрсий меттала).
7.00 — Москва.
7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
7.25 — «Сердало» газета обзор.
7.30 — Адаржи (эрсий меттала).
8.15 — Передачай программа.
8.25 — Хоамаш.
8.35 — Лирически илли (гIалгIай меттала).
9.15 — Дунен халкъашта юкъера обозрени (нохчий меттала).
9.10 — «Тхана иазх» радиожурнал (гIалгIай меттала).
16.00 — Передачай программа. ЛаттIамах бола хоамн.
16.01 — «ДоттагIала лакоах». Беседа (гIалгIай меттала).
16.12 — «ХIара бола дега — лахаьна Зарнт». Хаида къалда бIоаннарно (нохчий меттала).
16.20 — Юрта боахама хьалха латтараша концерт (эрсий меттала).
16.50 — Керда хоамаш (эрсий, нохчийн, гIалгIайн меттала).

15 август

7.15 — «Грозненский рабочий» газет обзор.
7.25 — «Ленинан некъ» газета обзор.
7.30 — Адаргаш (нохчий меттала).
8.15 — Передачай программа.
8.25 — Хоамаш.
8.35 — Халхьабе патриотизм интернационализмаш. Беседа (эрсий меттала).
8.50 — Бенсултанов. «Са хьамсара чоине шар саьота» (нохчий меттала).
9.15 — Дунен халкъашта юкъера обозрени (гIалгIай меттала).
9.30 — «Барттайнача дезалe» радиокъамел (эрсий меттала).
9.50 — Адаргаш (эрсий меттала).
10.00 — Передачай программа латтIамах бола хоамн.
16.01 — «Шоана. [illegible]». Концерт (эрсий меттала).
16.30 — Iаьна техника керда[illegible] (эрсий меттала).
16.45 — «Дешаьа кийчдара хан тераж ер». Корреспонденци (нохчий меттала).
17.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала).

КАГИРХОЙ ТЕРКАМГА!

№ 11 йолча Грозненски юкъерча городской профессионально-техническа училища

ДIАХОИТ

укх профессех кердача дешара шера дешархой деша дIачуэцаш хилар:

1. Маляр (гIишлош еча болх бе);
2. Штукатур-облицовщик-плиточник;
3. Каменщик-бадатея аьшкабетонни конструкцешта монтаж ю монтажник;
4. Слесарь-сантехник, газосварщик;
5. Юрташка гIишлош хьалъю мастер.

Деша цIаэп 15 шу дьнна я цаь бонкхатIа а бола, 8 — 10 классаш чакхъьлха бола кагий нахи мехкарий.

Деша багIара ханаш:
8 класс чакхъьаккхарашта — 3 шу;
10 класс чакхъьаккхарашта — 1 шу.

Училища кердача дешара комплекс болх беш а дешара-производственни оборудованеца дика Iалашьяь а я. Дешархой мах боацаш кхачанца, обмундированеца, общежитеца Iалашбу, хIаьта 10 класс чакхъьаккхараш стипендеца а. Деша багIача заха дешархошта производственни дешар Iомадеча хана баьча балхах 50 процент боарам болаш ахча тел.

Училище деша вагIаш яьккха ха къахьегама стажаша дIалоархI. Юкъера профтехучилище чакх а яьккха экзаменаш дIаеннарашта юкъера образовани професени ялархах дола диплом дIалу.

ТIехдика диплом а йолаш чакхбаьнна дешархой болх баь хилара стаж йоацаш вузе деша дIа а эп льготаш а лу царна.

Училище деша воагIачо хьачудала деза ер документаш:

1. Директора цIерагIа яззь заявлени;
2. Дийна хилара документ;
3. Вахача моттигера справка;
4. Вай ха тIайола тешал е аввсорт;
5. Фотокарточкаш (размер 4х6 йолаш);
6. Медицински справка.

Документаш дIачуийду 8 сахьат даьлча деха 17 сахьат даллалца.

Училища адрес: город Грозный. Старопромысловски район. Каталиа цIерагIа керда поселок, Шефски улица, 23. цига ва йиш я Центральни рынкера йоагIача №№ 4, 6, 28в. 11а йолча автобусаца Тишнала яхача уж соцача кхачалца, е № 11 йолча автобусаца 7-гIа лини яхача кхачалца.

ДЕША ДIАЭЦ

№ 4 йолча юкъерча профессионально-техническа училище 1979 — 1980 дешара шера дешархой деша дIачуэцаш а

ДIАХОИТ

укх специальностех:
8 класс чакхъьаккхарашта:

1. Бурильщика гIоьча.
2. Автомобила ремонт ю слесарь.
3. Электрогазосварщик.
4. Электромонтер.
5. Химически анализа лаборант.

Дешара ха — 3 шу.

Училище чакхъьаккхарашта дIалу юкъера образовани яккхаIех дола диплом, 3—4 разрядагIа квалификаци а лу.

ТIехдика дешаш училище чакхъьаккхараш вузашкеи военни училищешкеи деша хьожабу.

10 класс чакхъьаккхарашта:

1. Бурильщика гIоьча.
2. ГIишлояхо-отделочник: штукатур, маляр, плиточник.

Дешара ха — 1 шу.

Училище чакхъьаккхачул тIехьагIа 3—4—5 разрядагIа квалификаци лу.

ТIехдика дешаш чакхбаьнкараш льготни условех вузе деша хьожабу.

Деша воагIачо хьачудала деза документаш:

1. Дешархочуно дай-ноанойн заявлени.
2. Образованех дола тешал.
3. Вай ха тIейола тешал (16 шу даьннараша — паспорт).
4. Вахача моттигера справка.
5. Школера характеристика.
6. Автобиографи.
7. 3х4 размер йолаш яьх фотокарточка.

Медицински комиссегIа чакхвоал училища еннача направленех.

Медкомиссех чакхваьннар экзаменаш йоацаш училище деша дIачуэц.

Училища адрес: г. Грозный, 364029, 12 участок СГПТУ-4. Автобусаш №№ 13, 24, 25, трамвай № 5, «12 участок» яхача уж соцача кхачалца.

КАГИЙ НАХИ МЕХКАРИЙИ!

№ 10 йолча Грозненски техническа училища

ДIАКХАЙКАДУ

1979—1980 дешара шера дешархой дIачуэцаш хилар

УКХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕХ:

1. Электросварщикаш кулг-кара болх бераш.
Дешара ха 1 шу. Образовани 10 класс. Стипенди 76 сом.
Образовани 8 класс. Дешара ха 2 шу.
2. Центральни отоплении, хини газен сетанта монтаж ю слесараш, газосварочни балхаш де а хоаш.
Дешара ха 1 шу. Образовани 10 класс. Стипенди 76 сом.
Образовани 8 класс. Дешара ха 2 шу.
3. Слесараш-вентиляционникаш.
Дешара ха 1 шу. Образовани 10 класс. Стипенди 76 сом.
Образовани 8 класс. Дешара ха 2 шу.
4. Изолировщикаш.
Дешара ха 1 шу. Образовани 10 класс. Стипенди 76 сом.
5. Каменщикаш.
Дешара ха 1 шу. Образовани 8—10 класс.
6. Юрташка гIишлош хьалъю мастераш.
Дешара ха 1 шу. Образовани 10 класс. Стипенди 30 сом.
7. Архитектурно-гIишлон профилагIа бола конструкторaш-чертежникаш.
Дешара ха 1,5 шу. Образовани 10 класс. Стипенди 30 сом.

ДЕША ВОАГIАЧОА ЭША ДОКУМЕНТАШ

Заявлени,
Дийна хилара хьакъехьа дола документ.
Вахача моттигера справка.
3х4 размер йола 4 фотокарточка.
Ваьча ханах дола тешал е паспорт.
Военни билет е прописной тешал.
№ 286 йолча формагIа йола медицински справка.

Училище шин шера деша дIачуийдараш тIадувхача барахьанца, буача кхачанца пачтахьалкхен чотах Iалашбу, городской пригородни транспортаца лела льготаш тел. Производстве дешархочо даьккхачох 50 процент училища шийгара дIател.

Эшаш бараштa общежите моттиг лу е бетта 5 сом боарам болаш квартплата тел.

Юкъерен 8 шерен образовани а йолаш профтехучилища тIехдиьа дешаш чакх а яьккха специальностах производстве болх беш бараш вузашкеи техникумашкеи заочно сайрийнеи шоайчоа тарарча специальностагIа деша конкурс йоацаш дIачуийбу.

ТIехдика дешаш училище чакхъьаккха дешархой индустриально-педагогически техникумашкеи профтехобразование институташкеи деша хьежабу.

Училища адрес: г. Грозный, 364007. Заводской район, улица Социалистическая, 40, ТУ-10. Телефон 2-64-03. Трамвайш: 2, 5, 8 «Двухэтажки» яхача уж соцача кхачалца.

ИНТЕРВЬЮ

ЭГГАРА БЕХТОКХАМЕГIА ДОЛА ГIУЛАКХ

Дукха ха яц бераша школе даха йисар. Цудукъа массанахьа сихлена дешлатт кердача дешара шерага школаш дикагIа кийчъяра дола ремонтни балхаш. Цу гIулакхех лаьца вIашагIкхетар хилар са Урус-Мартанерча районо заведующеца Сотников Иван Тихоновичаца.

— Масса школа я шун районе, мишта латт царна ремонт яра гIулакх, — аьнна аз шийга даьча хаттара жоп луш, Иван Тихоновича аьлар:

— Тха районе 33 школа я. цар чу дешаш да 21 эзар совгIа бер. Районера дукхагIча школашка ремонт яь яьнай. Царех я юкъера школаш: ГIойтIара № 2 (директор З. Д. Зелимханов) Гехара № 3, № 4 (У. А. Вагапев, С. Т. Таккаев), Рошни-Чура № 2 (Я. Н. Эдельмежидов), Алхан-Юртара № 2 (С. Д. Сатуев), Урус-Мартанера № 3 (А. Я. Джамбралиев).

Ванъда, массанахьа миштa дика латтац гIулакхаш. Дукха я районе ремонт слга тIехьаьнна школаш. Царех я Урус-Мартанера № 1 йола юкъера школа. Укх школана ремонт еш я НГIАССР МЖКХ районни РСУ. Бутт хьалхагIа цар хьайнаб тIера тхов, хIаьта хIанз а тIехь юхатIатилла болабаьбац из. Цу РСУ-с ю капитальни ремонт Гехарча бархIшерарча школана а. Хувца дезаш ва уйнаш, кораш, е эзаш я центральни отоплени. Сел дукха доллаше де дезаш дола балхаш, Iалаьмате ледара латт цу школана ремонт яра балхаш. Уж тайна кхоачамбоацараш дукха да кхыча школашка. Ла метаргдолаш гIулакхаш дац уж.

— Хьехархой кадрашка школаш Iалашъяра гIулакх мишта латт шун?

— Физика, химе, математика хьехархой тоъаш бац. цхьабакъда, эрсий меттеи литературан, нохчий меттеи литературан хьехархой тоъам болаш ба. Укх шера Нохч-ГIалгIай пачтахьалкхен университет яьккха къона хьехархой а баьхкаб тхо долча, царех дукхагIа бараш тха школай выпускникаш ба. Иштта, укх шера хьайцача 25 хьехархойх 16 царех ва. Нохч-ГIалгIай просвещени министерствос сийнача, шимурсах йоацача моттигашка Орехово-Зуевсрча, Коломнерча, Липецкерча хьехархой вузашка дешаш а ба тха выпускникаш. Кастта уж а цIабоагIаргба, тIаккха хьы а дикагIа тоалургда тха гIулакхаш.

— Тоъаргдолаш учебникаш Iалашдаьлий оаш?

— Учебникаш-м тоъаргдир. 1-чеи-3-чея классашкарча бераштa мах боацаш лу книжкаш, хIаьта вокх класашкара дешархой учебникаша дикагIа Iалашбаро лаьрхIа хьалха леладаь учебникаш дIаи-хьаи хувц оаха. цул совгIа, школашкарча библиотекашка учебникай фондаш вIашагIъехкаш.

— Мишта латт шун районе дешархошта дIайба даа хIама хилийтара гIулакх?

— Кхыча гIулакхашца нийсдича, из гIулакх ледарагIа латт тха. ХIанзарчоа 74 процент долча бераштa мала дIайха даа хIама хилийта тоъаш яц тха. Дукхача школашка столовешта лаьрхIа цIенош дац, кхьхетел дIаьхдача ден группашта помещенеш тоъац. Цу группашкарча бераштa салаIа тайп-тайпара ловзараш де цIенош эп. Районерча дукхагIча школашна уж тайна торонаш яц. Мехкарча дукхача школашка гаина тхоай школаш цхьан сменагIа яьхха торонаш йоацаш цхьайолча школашка кхоккха сменагIа лаллеш дIаяхьа дезаш да тхо.

— Соакъарчул укх шера предметни кабинеташ мел дукхагIа хургья шун?

— Укх дешара шера дукхагIа хургья уж. Масала, Рошни-Чура № 2 йолча юкъерча школе пхеншерагIа аьнна иттеега кхаччалца хургья уж кабинеташ.

Тха интервью чакхйоалаш Иван Тихоновича аьлар:

— Укх дешара шера доагIача бесса дукхал дахара тхоай хурдаь хьинаре къахьегаш да тхо. Пхеаь дукха ха яц, цудукха сихаьд оаха ремонт елга. Ремонт миштa яьй хьажен кхоачамбоацараш долаш ремонт яь школа хьа ца эсе лаьрхIа къаьстта вIашагIъехха комиссеш я тха. ДерттIа ремонт яьза йола школа цар хьа а эпац. Цу гIулакхо айбьб ремонтншай бехктокхам.

М. ГАДАЕВ.

Хоамаш

Тахан республике гIоллеи Грознеи хуьцалуш морхаш а йолаш, йоагIа а йоашаш. малхбоалехьара секунде 3—8 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 28—33, Грозне 30—32 градус йовхал йолаш хилеи тарлу.

Кхоана хуьцалуш морхаш а йолаш, цхьайолча моттигашка лаьгIо догIа а делхаш, тайпи тайнарча оагIонашкахьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана 15—20, дийнахьа 25—30 градус йовхал йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске ул. 92. Телефонаш: редактора — 9-24-08; редактора заместитела — 9-24-03; бехктокхама секретара — 9-24-00; отделаш: партийни вахара — 9-24-04; промышленностеи транспортеи — 9-24-01; юрта боахама — 9-24-06; культура — 9-24-05; письмой — 9-24-07; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора 9-24-08; заместителя редактора — 9-24-03; ответственного секретаря — 9-24-00; отделов: партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-05; писем — 9-24-07; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ерен, пхоаттен деношка

СФ00139. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 4865.